

Esa Suoyrjö

**MILLAISET KÄYTÄNTEET RAKENTAVAT
OIKEUDENMUKAISUUTTA JA JOHTAJUUTTA
– AUTOETNOGRAFINEN TUTKIMUS
JALKAPALLOEROTUOMARIN TOIMINNASTA**

Pro Gradu –tutkielma

Johtaminen

2015

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Millaiset käytänteet rakentavat oikeudenmukaisuutta ja johtajuutta – Autoetnografinen tutkimus jalkapalloerotuomarin toiminnasta

Tekijä: Esa Suoyrjö

Koulutusohjelma/oppiaine: Johtaminen

Työn laji: Pro gradu –työ Sivulaudaturtyö_ Lisensiaatintyö_

Sivumäärä: 81

Vuosi: 2015

Tiivistelmä:

Nykyajan työelämä on monilla aloilla projektimaista, hektistä, ja pirstaleista. Esimiehet joutuvat kohtaamaan paljon lyhytaikaisia tilanteita (mm. konflikteja, päivittäisiä tilanteita, valituksia), jolloin heiltä odotetaan oikeudenmukaista ratkaisua sekä päätöstä asian eteenpäin viemiseksi. Sama pätee myös jalkapalloerotuomarin toimintaan: he joutuvat kohtaamaan lyhytaikaisia tilanteita, tekemään nopeita päätöksiä ja vastaamaan pelaajien odotuksiin oikeudenmukaisesta päätöksestä.

Tutkimuksessani johtajuutta käsitellään jatkuvasti muodostettuna ja ylläpidettynä. Erotuomarin johtajuus ei ole itsestäänselvyys, vaan erotuomarin pitää omilla käytännöillään aktiivisesti ylläpitää hänelle annettua mahdollisuutta johtaa. Tutkimuksessa huomioidaan, että urheilukontekstinen tutkimus voi urheiluun luontaisesti kuuluvan kehollisuuden ja kehollisen tiedostamisen avulla tuottaa uutta arvoa johtajuustutkimuksiin.

Tutkimukseni käytänteoreettisessa viitekehyksessä keskitytään siihen, miten erotuomarin keholliset, aistilliset ja rytmilliset vuorovaikutuskäytännöt rakentavat oikeudenmukaisuutta ja johtajuutta. Tutkimusmenetelmäni on autoetnografia, jonka avulla pystytään tutkimaan piileviä ilmiöitä haastaen perinteiset akateemiset käytänteet. Autoetnografia mahdollistaa tutkimuksessani erotuomarin näkökulmasta sisäpiiriläisen tiedon käytänteistä, joita käytän omassa toiminnassani.

Tutkimukseni identifioi oikeudenmukaisuuden ja johtajuuden rakentuvan voimakkaasti kehollisessa vuorovaikutuksessa, jossa päätöksentekeminen harkinnanvaraisesti on rajattu aikaan ja tilanteeseen. Näitä vuorovaikutuskäytänteitä

ovat käsien ja kehon liikkeet, katsekontaktin ylläpitäminen, äänensävyn mukauttaminen, ajan hallitseminen (rytmitys), objektien käyttäminen ja kosketus.

Tutkimukseni laajempi anti johtajuustutkimukseen on havainnointi siitä, miten keholliset käytänteet luovat ajallisesti rajoitetuissa tilanteissa vahvasti johtajuutta. Kun rationaalisuudelle ei ole aikaa tai paikkaa, vuorovaikutuskäytänteet nousevat isoksi osaksi johtajuutta. Tutkimukseni antaa myös johtajuustutkimukseen ajatuksen jatkuvasti muuttuvasta johtajuudesta, jossa eri tilanteissa hyväksytään erilainen johtajuus. Esimerkiksi, raa'alta näyttävä johtajuus voi olla hyväksyttävää tietynlaisessa tilanteessa.

Asiasanat: erotuomarointi, käytäntöteoria, autoetnografia, johtaminen, oikeudenmukaisuus, urheilu, jalkapallo, keho, aisti, rytmi

Muita tietoja: suostun tutkielman luovuttamiseen kirjaston käytettäväksi X

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	6
1.1 Taustaa	6
1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen tavoite	8
1.3 Metodologia ja aineisto	11
1.4 Tutkimuksen kulku	12
2. AIKAISEMPI TUTKIMUS EROTUOMAROINNISTA	14
2.1 Erotuomarointi	14
2.2 Oikeudenmukaisuus	16
3. KÄYTÄNTÖTEOREETTINEN TULOKULMA	19
3.1 Oma asemointi käytäntöteoriaan	19
3.2 Kehollisuus	21
3.3 Aistillisuus	24
3.4 Kommunikointi, rytmitys ja intensiteettitaso	26
3.5 Viitekehyksen yhteenveto	29
4 TUTKIMUSAINEISTO JA –MENETELMÄT	30
4.1 Autoetnografinen metodologia	30
4.2 Aineiston rakentuminen	32
4.3 Tutkimuksen arviointi ja eettisyys	35
5. TULOKSET	37
5.1 Liike, toiminta ja kommunikointi	37
5.2 Aistillisuus vuorovaikutuksessa	52
5.3 Ajan hallinta, rytmitys ja intensiteetti	59
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	67
7. LÄHDELUETTELO	73

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa

Nykyajan työelämä on joillakin aloilla projektimaista, hektistä, katkonaista ja pirstaleista. Varsinkin operatiivisella tasolla esimiehet joutuvat kohtaamaan paljon lyhytaikaisia tilanteita (mm. konflikteja, päivittäisiä tilanteita, valituksia), jolloin esimieheltä odotetaan oikeudenmukaista ratkaisua sekä päätöstä asian eteenpäin viemiseksi. Sama pätee myös jalkapalloerotuomarin toimintaan. Jalkapalloerotuomarit joutuvat kohtaamaan lyhytaikaisia tilanteita, tekemään nopeita päätöksiä ja vastaamaan pelaajien odotuksiin oikeudenmukaisesta päätöksestä. Jalkapalloerotuomarin toiminta on samankaltaista esimiehen toimintaan verrattuna.

Jalkapalloerotuomarin toiminnassa koetut tilanteet voidaan siis rinnastaa työelämän tilanteisiin. Esimerkiksi voidaan sanoa, että jos pelaaja (työntekijä) tekee rikkeen (virheen), joutuu erotuomari (esimies) pohtimaan mitä seuraamuksia pelaajalle tulee. Erotuomarin täytyy päättää myös miten viestintä osallisille tapahtuu (keskustelu vai kirjallinen ohjeistus), ettei toiminta ole suotavaa ja kuinka peliä jatketaan (virheen jälkeen jatkaminen) rikkeen jälkeen.

Erotuomarin tehtävä on varmistaa, että lajin sääntöjä noudatetaan joukkueiden toimesta pelissä. Erotuomareiden oletetaan toimivan todistajina, valamiehistönä ja tuomareina urheilutapahtumissa. Heidän oletetaan olevan tietoisia osallistujien terveydestä, turvallisuudesta ja hyvinvoinnista sekä kontrolloivan peliä soveltamalla sääntöjä. Heidän edellytetään tekevän päätöksiä sääntöpoikkeuksista, sopivista rangaistuksista (tai jopa palkkioista), suorituksista, ajankäytöstä ja maaleista. Erotuomareille langetetaan vastuu myös ”pelin hengen luomisesta”. Erotuomaritoimintaan verrattuna on olemassa vain hyvin vähän saman tyyppisiä kontekstissa rakennettuja sosiaalisia rooleja, joissa yksilö hyväksyy riskin joutua vastuuseen omista päätöksistään, jotka tehdään toistuvasti lyhyen ajan sisällä ilman ulkopuolista apua.

Jalkapallo-ottelu nähdään usein pelaajien kamppailuna keskenään ja yksilöllisinä suorituksina toisia pelaajia vastaan, jossa yhteistyössä oman joukkueen kanssa, pyritään saavuttamaan voitto vastajoukkueesta. Kaksi joukkuetta kerääntyy yhteen mittaillakseen paremmuutensa siinä, kumpi joukkue tekee enemmän maaleja peliajan

kuluessa. Joukkue koostuu pelin aikana yhdestätoista pelaajasta, joista yksi on maalivahti.

Yleisesti ajatellaan, että pelaajat tekevät jalkapallo-ottelun. Otteluun kuitenkin kuuluu muitakin tekijöitä kuin pelkät pelaajat. Joukkueisiin kuuluvat myös valmentajat, joukkueenjohtajat, huoltajat ja muut taustalla pysyvät tekijät. Näiden lisäksi jalkapallo-ottelun kontekstiin osallistuu myös muita tekijöitä, kuten katsojat, järjestyksenvalvojat, lipunmyyjät, kanttiinin pitäjät ja erotuomarit. Näiden kaikkien edellä mainittujen tekijöiden yhteistoiminnasta muodostuu ottelu nimeltä jalkapallo.

Aineistoni koostuu kirjoitetuista päiväkirjoista sekä videonauhoitetuista peleistä, joita olen analysoinut huolellisesti ja tarkasti. Päiväkirjat ja videonauhoitteet toimivat aineistona, koska pelin aikana muistiinpanojen tekeminen on vaikeaa eikä aktiivisen toiminnan aikana voida keskittyä siihen, miten johtajuutta rakennetaan. Pelin aikana johtajuutta rakennetaan erityisen voimakkaasti kehollisesti ja päätöksentekeminen harkinnanvaraisesti on rajattu tilanteeseen ja aikaan. Pelin ulkopuoliset tekijät ja itse peliin valmistavat tekijät antavat mahdollisuuden rakentaa haluttua sekä mieluista johtajuuden kuvaa. Tällöin on enemmän aikaa ja mahdollisuuksia harkita omaa toimintaansa, toisin kuin vastaavasti pelin ollessa käynnissä.

Johtajuustutkimus on akateemisesti hyvin suosittu aihepiiri. Myös tässä tutkimuksessa tutkitaan johtajuutta, vaikkakin jalkapalloerotuomarin näkökulmasta. Tavanomaisesti johtajuustutkimus on painottunut tarkastelemaan johtajaa ja seuraajaa, tutkijaa ja tutkittavaa, mieltä ja kehoa, asioita, jotka ovat toisistaan rajattuja elementtejä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on syventää johtajuusymmärrystä, joka rakentuu yhdessä todellisuudessa. Tämä tutkimus nojaa johtamisen keskusteluun, jossa sosiaalinen johtajuus rakentuu suhteissa ja käytännöissä. Ajatuksena on tarkastella johtajuutta alati uudelleen rakentuvana ilmiönä eikä pysyvänä, mikä voidaan hyvin rinnastaa jalkapalloerotuomarin johtajuuteen eli pelipaikalle saapumiseen, pelin ajan tapahtumiin ja pelipaikalta lähtemiseen. Tätä varten on hyvä ajatella johtajuutta relationaalisenä ilmiönä, missä yhdistyy niin keholliset kuin sanalliset tekijät. Nämä tekijät on otettu huomioon aikaisempaa tutkimusta tehdessä.

Wood (2005) kirjoittaa, että johtajuutta pitäisi käsitellä prosessina eikä niinkään ominaisuutena. Prosessuaalisuus on ajatus, jossa sosiaaliset ilmiöt ovat toisistaan

riippuvaisia. Siinä korostetaan ilmiöiden yhtenäisyyttä ja tulemisen tilaa enemmän kuin pysyvää olemassaoloa (Ryömä 2015). Hosking (2011) sanookin todellisuuden tuottamisen rakentuvan relationaalisista prosesseista, jotka muodostuvat yhä uudestaan aikaisemmin rakennetuista prosesseista. Täten voidaankin sanoa, että teot täydentävät aikaisempia tekoja, ovat osa nykyisyyttä ja rakentavat tulevaisuutta.

Ilmiöistä puhuttaessa on varsin tavanomaista erottaa tekijä, esimerkiksi erotuomari, ympäröivästä kontekstista. Tällöin asioiden käsittely selkeytyy, mutta tällainen ajattelumalli on harhaanjohtavaa. Hosking (2011) sanookin, että konkreettiset käsitteet, kuten esimies ja alainen, ovat pinnallisia tekijöitä. Nämä ovat yksinkertaistuksia todellisuudesta havaituista ilmiöistä, sillä määrittelemällä jokin ilmiö johonkin konkreettisuuteen, hävitetään ajatus ilmiöiden luonnollisesta prosessuaalisuudesta. Jos asiat luokitellaan, niin usein kyseinen asia myös rajataan erilliseksi jostain toisesta asiasta. Tällöin ongelmaksi syntyy se, miten rajattu asia nähdään suhteessa sen ulkopuolelle jääneeseen olennaiseen asiaan. (Wood 2005.)

Tutkimus kontribuoi siis ajatukseen, jossa johtajuus rakentuu kehollisena toimintona eri käytänteiden yhteistyönä. Tutkimuksessa haastetaan johtajuuskirjallisuudessa esitetty relationaalisen johtajuuden käsite pehmeän johtajuuden lähestymistavasta ja painotetaan, miten joissakin konteksteissa kova ja maskuliininen lähestymistapa voi perustua suhteissa rakentuvaan johtajuuteen. Tutkimus antaa oman panoksensa menetelmälliseen tutkimukseen, jossa autoetnografian otteella korostetaan tutkijan merkitystä kokemusten kautta tutkimusilmiön ymmärtämisessä.

1.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuksen tavoite

Valtavirtainen johtajuustutkimus lähtee määrittelyssä liikkeelle johtajan yksilöllisestä näkökulmasta. Viimeisten vuosikymmenten aikana on alettu siirtymään pois yksilön positiosta kohti jaetun johtajuuden näkökulmaa, minkä on nähty parantavan ymmärrystä johtajuudesta (Hosking 1988; Wood 2005). Johtajuustutkimuksissa on perinteisesti tarkasteltu ensiksi yksilöiden, johtajan ja alaisen välisiä suhteita toisistaan eroteltuna (Ospina & Uhl-Bien 2012) ja toiseksi rationaalisina toimintoina, jossa älyllinen toiminta korostuu (Ropo & Parviainen 2001; Melina 2013). Kehon merkitys johtajuuden muodostumisessa onkin usein jäänyt kielellisesti rakennetun varjoon. Johtajuuden kirjallisuutta tarkastelevat relationaaliset tutkimukset tuovat esiin

mielellisen ja kehollisen tiedon yhteenkietoutumisen (Bathurst & Cain 2013; Ropo & Parviainen 2001), mikä nostaa kehollisen tiedostamisen samaan asemaan älyllisen tiedostamisen kanssa johtajuuden muodostamisessa.

Tutkimukseni tavoitteena on lisätä ymmärrystä johtajuudesta ja sen rakentumisesta suhteissa rakentuvasta näkökulmasta tarkasteltuna. Tutkimuksessani johtajuuden rakentumisessa huomioidaan, että johtajuus ei rakennu pelkästään tiedollisesti vaan se rakentuu yhteisvaikutuksessa kehollisen tiedonmuodostuksen kanssa, joka on oleellinen osa syntyvää johtajuuden kuvaa. Tutkimuksessani tunnistetaan, että keholliset ja mielelliset tekijät ovat sidoksissa toisiinsa, mutta samalla uskotaan siihen että olosuhteista riippuen suhteellisuus edellä mainittujen tekijöiden kanssa voi muuttua ja toinen tekijä voi nousta hallitsevaan asemaan. Tästä syystä pidän tärkeänä tutkia kehollisia tekijöitä johtajuuden muodostamisessa.

Tämän pro gradu –tutkielman tutkimuskysymys on, *mitkä jalkapalloerotuomarin vuorovaikutuskäytännöt rakentavat johtajuutta ja mistä osatekijöistä oikeudenmukaisuus muodostuu?* Tutkimukseni rakentuu autoetnografisesta tutkimustavasta, jossa tutkin omaa toimintaani jalkapalloerotuomarina. Toimin tällä hetkellä erotuomarina Rovaniemen erotuomarikerhossa ja erotuomarikokemusta minulla on viimeiseltä kymmeneltä vuodelta. Aineistonkeruussa minulle hyödyksi on ollut 20-vuoden pelaajakokemukseni, sillä se auttoi ymmärtämään lajin sanastoa ja pelaajien aikomuksia.

Lisätakseni ymmärrystä tutkimuksessani johtajuuden rakentumisesta suhteellisesta näkökulmasta haluan lähteä siitä, mikä on kehollisen johtajuudenmuodostumisen osa johtajuuden rakentumisen prosessissa. Koska tutkimukseni keskittyy erotuomarin toimintaan jalkapallopelissä, tutkimuskontekstina toimii kaksijakoinen toimintaympäristö, joka jakautuu osittain pelin ulkopuolella tapahtuvaan älyllisesti mahdollistavaan ja pelin aikana kehollisesti painottuvaan johtajuuden muodostamiseen. Samaistumalla pelin aikaisiin olosuhteisiin voin luontevasti tutkia, miten eri painotusasteet vaikuttavat johtajuuden rakentumiseen.

Tutkimuksessani johtajuutta ei käsitellä pysyvänä ilmiönä, vaan jatkuvasti muodostettuna ja ylläpidettynä. Erotuomarin johtajuus ei ole itsestäänselvyys, vaan erotuomarin pitää omalla toiminnallaan aktiivisesti ylläpitää hänelle annettua

mahdollisuutta johtaa. Tarkastelu keskittyy empiriassa siihen, mitkä elementit ja toimintatavat erotuomarin näkökulmasta luovat johtajuutta jalkapallopelissä. Kehollisiin tekemisiin keskittyvä tutkimuksellinen näkökulma rakentuu siten, että pelinaikaisissa tapahtumissa painotetaan havainnoimaan teoilla tuotettuja johtajuusilmiöitä. Kuten Ropo ja Sauer (2008) sanovat, havainnointitilanteet muodostuvat olosuhteista, jossa havainnoija muodostaa johtajuutta intuitiivisesti, aistivaraisesti ja improvisoiden muiden tilanteessa toimijoiden kanssa. Tällöin tapahtumassa toimijoilla ei ole mahdollisuutta kuin pienissä määrin esittää epäaitoa (Eriksson & Kovalainen 2008, 87). Tällaisissa olosuhteissa kehollisen aineiston tutkiminen painottuu.

Pelin aikana havainnointiaineisto rakentuu niin, että pelaajat, erotuomarit tai valmentajat eivät voi perustella päätöksiään selkoperäisesti. Tutkijan tehtävänä on tulkitsijana luoda luonnollisesti tapahtuvasta toiminnasta ymmärrystä. Pelin aikana toimijoilla ei ole aikaa pysähtyä miettimään, mitä teki ja miksi teki, vaan suurin osa tapahtumista ja teoista rakentuu kehollisten tuntemusten seurauksena. (Ryömä 2015.) Tutkimukseni kontekstia tutkimuskohteena tukevat Day, Gordon ja Fink (2012), jotka toteavat, että urheilukontekstinen tutkimus voi urheiluun luontaisesti kuuluvan kehollisuuden ja kehollisen tiedostamisen avulla tuottaa uutta arvoa johtajuustutkimuksissa.

Urheilukontekstina tässä tutkimuksessa toimii aikaisemmin mainittu jalkapallo-ottelu, jossa keskitytään erityisesti erotuomareiden toimintaan. Erotuomareiden toiminta on mielenkiintoinen näkökulma, sillä vaikka he ovatkin määrättyjä ottelun erotuomareiksi, täytyy heidän itse rakentaa oma johtajuutensa. Erotuomarit pyrkivät myös johtamaan peliä sääntöjen mukaisesti, joten oikeudenmukaisuus on tärkeässä roolissa johtajuuden kannalta. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuus erotuomareiden toiminnassa. Vuorovaikutusta ja oikeudenmukaisuutta tarkastellaan kehollisten, aistillisten ja rytmityksellisten käytäntöjen kautta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, että mitkä käytänteet erotuomareilla rakentavat oikeudenmukaisuutta pelaajille.

Perinteisesti johtajuuskirjallisuus on jättänyt sukupuolen ja kehon tematiikan huomiotta (Fletcher 2004; Aaltio & Huang 2007) ja kehottomuuden (Hansen et al. 2007), jolloin aistihavaintojen ja kehollisten toimintojen merkitys on jäänyt

johtajuustutkimuksessa älyllisyyteen ja rationaalisuuteen perustuvan johtajuustutkimuksen jalkoihin.

Ladkin (2013) sosiaaliskonstruktioonisessa tutkimuksessaan tuo kehon ja siihen liittyvät aistimukset osaksi johtajuustodellisuutta, ja viimeaikoina kehollisuus on saanut lisää huomiota johtajuus- ja organisaatiotutkimuksissa (esim. Gherardi et al. 2013; Ropo & Parviainen 2001; Ropo & Sauer 2008; Ropo et al. 2013; Ryömä 2015), mutta kehollisuuteen liittyvät tutkimukset eivät ole paneutuneet yhdessä toimiviin kehoihin. Yhdessä toimivia kehoja ei ole paljoa tutkittu, mikä jättää tutkimusaukon, johon yritetään paneutua tässä tutkimuksessa.

1.3 Metodologia ja aineisto

Metodologiana tutkimuksessani on autoetnografia, jossa tutkija toimii tarkastelun kohteena ja on myös aineistoa tuottavana tekijänä. Autoetnografiassa aineistoa tuotetaan tutkijan kehollisista näkökulmista kun tutkija tunnistaa ja tulkitsee kulttuurillisia tekijöitä, mitkä esiintyvät vuorovaikutuksessa muiden osallisten kanssa tutkijan tutkittavassa kontekstissa.

Aineisto on tässä tutkimuksessa kerätty vuosien 2014 ja 2015 aikana. Aineisto koostuu useammasta etnografisesta materiaalista. Ensimmäiseksi, olen pitänyt etnografista päiväkirjaa (Emerson, Fretz & Shaw 1995) pelitapahtumista ja tuomarina toimimisesta. Nämä etnografiset muistiinpanot mahdollistavat tarkasti paikallisten ja henkilökohtaisten käytäntöjen tarkastelua tietynlaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Toiseksi, olen käyttänyt hyväkseni videokuvattua toimintaa omasta tuomaritoiminnastani ja peleistä, joissa olen ollut mukana. Näiden videoiden avulla olen pystynyt tarkastelemaan omaa toimintaani ulkopuolisesta näkökulmasta käsin, ja pystynyt hahmottamaan tekijöitä ja elementtejä, jotka nousevat esiin vuorovaikutuksissa pelin toimijoiden kesken.

Olen hankkinut aineiston tarkkailemalla omaa käytöstäni. Näin ollen aineisto koostuu tekemisistä, toiminnoista ja huomioista, joita olen pannut merkille aineiston keruussa. Tarkkailemalla omaa käytöstäni päivittäisissä askareissa pystyn oppimaan itsestäni: miten toimin muiden läsnä ollessa, mitä sanon, mitä teen, mitä ajattelen, kenet otan huomioon keskusteluissani ja mitä materiaalisia tavaroita käytän pärjätäkseeni. (Chang 2008, 90.) Aineisto rakentuu ennen peliä, pelin aikana ja pelin jälkeen tapahtuvissa

tilanteissa. Näistä tilanteista olen pitänyt päiväkirjaa, joiden avulla rakennan analyysiä ja tulkintaa tapahtumista. Analysoinnin tavoitteena on ollut pohtia, miten käytännöt rakentavat johtajuutta ja mistä osatekijöistä oikeudenmukaisuus johtajuudessa rakentuu.

Aineiston läpikäyminen noudattaa perinteistä kulttuurin analyysin proseduuria (Moisander & Valtonen 2006). Keskustelen edestakaisin aineiston ja teorian kanssa luoden käytäntöperusteisen kollektiivisen rungon, joka ohjaa lukemista näennäisesti individualistisen aineiston läpi. Tämä runko mahdollistaa pitämään analyttistä etäisyyttä tutkimukseen, jossa tutkija on tiiviisti mukana tutkittavassa ilmiössä (Wallendorf & Brucks 1993). Tällöin kehoa voidaan tarkastella käytäntöjen tuotteena ja ihmisten sanoja sekä tekemisiä käytäntöjen ominaisuuksina eikä niinkään tarkoituksellisina tekoina (Valtonen 2013).

Analysoin aineistoa käytäntöteoreettisesta näkökulmasta, jossa erityisesti keskitytään kehollisuuteen, aistillisuuteen ja rytmitykseen erotuomarin käytännöissä. Kehollisia käytäntöjä tarkasteltaessa keskitytään siihen miten keho nähdään ja koetaan. Aistillisuudessa perehdytään sellaisten aistien vaikutuksesta tietoisuuteen, kuten ääniin, kosketuksiin ja kehon liikkeisiin. Rytmityksen käytännöissä pohditaan, miten ajan hallinta ja sen rytmittäminen voi aikaansaada flow-kokemuksen ja hallinnan tunteen.

1.4 Tutkimuksen kulku

Luvussa 2 käsittelen aikaisempaa tutkimusta erotuomaroinnista sekä oikeudenmukaisuudesta. Erotuomaroinnissa tarkastelen, että millä toiminnoilla saavutetaan tehokas kommunikointi erotuomarin ja pelaajien välille, sekä mitä asioita vuorovaikutuksessa pitää ottaa huomioon. Oikeudenmukaisuudessa tuon esille, miten tärkeää on ymmärtää oikeudenmukaisuus ja sen merkitys erotuomarin johtajuuden rakentumiselle.

Luvussa 3 pohdin, miten keholliset, aistilliset ja rytmilliset käytännöt vaikuttavat oikeudenmukaisuuden luomiseen. Luku 3 pitää sisällään käytäntöteoreettisen tulokulman aiheeseen, jossa käsitellään eri käytäntöjen yhteisvaikutusta toimintojen rakentumiseen.

Luku 4 sisältää tutkimuksen metodologiset kysymykset. Luvun alussa käsittelen autoetnografisen metodologian yleistä hyväksyntää tieteellisenä tutkimusmenetelmänä ja sen tutkimuksellisia menetelmiä. Luvussa käyn läpi aineiston rakentumista ja sitä, miten autoetnografiaa voidaan hyödyntää laadullisessa tutkimuksessa. Lopuksi luvussa 4 käsittelen tutkimuksen arviointia ja eettisyyttä.

Luvut 5 ja 6 sisältävät tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset. Luvussa 5 käsittelen, miten sellaiset asiat kuten liike, kommunikointi, aistit, rytmitys ja intensiteetti vaikuttavat oikeudenmukaisuuden rakentumiseen. Luku 6 sisältää tulosten yhteenvedon, ajatuksia tutkimuksesta ja jatkotutkimusehdotuksia.

2. AIKAISEMPI TUTKIMUS EROTUOMAROINNISTA

Tämän luvun alussa esittelen aikaisempaa tutkimusta erotuomaroinnista ja siihen liittyvistä tärkeistä asioista kuten vuorovaikutuksesta, kommunikoinnista ja erotuomarin olemuksesta. Luvun lopussa käsittelen oikeudenmukaisuutta ja sen merkitystä pelaajien luottamuksen saamiselle erotuomarin näkökulmasta.

2.1 Erotuomarointi

Mellick ja muut (2005) esittää, että erotuomarin kommunikointi rakentuu seitsemästä ihmistenvälisestä toiminnasta, joiden avulla saavutetaan tehokas kommunikointi pelaajien ja erotuomarin välillä. Näitä toimintoja ovat pillin käyttö, katse, asento, käsisignaalit, verbaalinen selittäminen, ohjaaminen, maltillisuus ja ajan hallinta. He myös korostavat kolmea luonteenpiirrettä kommunikoinnissa, jotka ovat tärkeitä tukemaan päätöksentekoa. Näitä piirteitä ovat (1) saada kohteen huomio ja rakentaa vuorovaikutus kohteen kanssa, (2) heijastaa itsevarmuutta tehdyssä päätöksessä ja (3) tukea ja mainostaa käsitystä päätöksestä oikeudenmukaisena ja reiluna. (Mellick et al. 2005.)

Myös Bull (2002) toteaa, että vuorovaikutus pelaajien ja erotuomarin kesken päätöksenteon kommunikoinnin hetkellä ulottuu paljon laajemmalle kuin pelkkään verbaaliseen viestintään. Esimerkiksi, erotuomarin pillin vihellyksen äänensävyllä ja kestolla on tärkeä rooli erotuomarin kommunikoinnin elementtinä kun erotellaan rangaistuspotkua tai vapaapotkua (Bull 2002). Oletettavasti voidaan sanoa, että kaikki piirteet vuorovaikutuksessa ovat merkityksellisiä ja niitä ei pitäisi vähätellä.

Simmons (2010) mukaan taas kommunikointi on esitys. Esitys itsessään voi olla tarkoituksellista tai tahatonta. Esitys sisältää äänensävyn kontrolloinnin, ajoituksen, työkalut (kuten pilli ja liput), verbaalisen ja sanattoman käyttäytymisen, toimintatavan ja prosessin esittämisen. Joitakin esityksen komponentteja, kuten erotuomarin fyysisiä ominaisuuksia (esim. pituutta) ei välttämättä erotuomarin omasta toimesta pystytä kontrolloimaan, mutta erotuomari voi vaikuttaa suurimpaan osaan esityksen komponenteista.

Simmons (2010) havainnoi, että pelaajat yleisesti odottavat ja suosivat erotuomareiden kommunikoivan rauhallisesti, itsevarmasti, asiallisesti, määrätietoisesti ja

kunnioittavasti. Hän jatkaa, että pelaajat aistivat näitä kykyjä puheesta, olemuksesta ja eleestä. Vastavuoroisesti hän havainnoi, että huono tuomarointi koostuu pelaajien mielestä olemuksesta, joka koostuu vihasta, aggressiosta, paniikista, huolimattomuudesta, sopimattomuudesta, empimisestä ja piittaamattomuudesta. Simmons toteaa, että edellä mainitut ominaisuudet vähentävät oikeudenmukaisuutta pelaajien näkökulmasta.

Pelaajat tietoisesti ja tiedostamatta jatkuvasti tarkkailevat erotuomarin olemusta tuomita. Pelaajat odottavat erotuomarin olevan hyväkuntoinen, jotta hän pysyy pelissä mukana, jolloin hän on tilanteissa läsnä ja pystyy tekemään parhaan mahdollisen ratkaisun. Pelaajat huomaavat olemuksesta, että erotuomari ei ole heidän olettamuksensa mukaan kykenevä tekemään oikeita tuomioita. He voivat pitää erotuomaria huonokuntoisena ylipainon vuoksi tai väärän ikäisenä (liian nuorena tai liian vanhana). Pelaajat yhdistävät kokemuksen sujuvampiin peleihin, rauhallisempaan tyyliin, suurempaan halukkuuteen kommunikoida pelaajien kanssa, parempiin taitoihin ja paineensietokykyyn. (Simmons 2007.)

Erotuomarit tarvitsevat kokemusta määritelläkseen, mitkä käyttäytymiset ja tapahtumat vaativat heidän puuttumistaan, ennen kuin niistä tulee liian isoja ongelmia. Erotuomareilta odotetaan itseluottamusta ollakseen vakuuttavia ja tehokkaita kun he puuttuvat peliin. Tehokas vakuuttaminen pelaajien mukaan rakentuu rauhallisesta ja itsevarmasta äänensävyistä, ja jämerästä, selkeistä käsimerkeistä. Sellaiset näytöt kuten huutaminen, käsien heiluttelu tai korttien heristäminen nähtiin pelaajien toimesta itsetunnon puutteena. Panikointi ja pelaajien kritiikin ottaminen henkilökohtaisesti nähtiin myös refleктоivan huonoa itsetuntoa. (Simmons 2010.)

Tutkimusten mukaan erotuomari joka sanoo ja toimii tarpeettomasti kentällä voi negatiivisesti vaikuttaa omaan uskottavuutensa. Tutkijat väittävät, että jos erotuomareilla olisi parempi tietoisuus kommunikoinnin vaikutuksesta pelaajiin ja paremmat kommunikaatiotaidot, voitaisiin erotuomarin ja pelaajien välisiä konflikteja välttää ja jopa poistaa negatiiviset seuraukset heidän päätöksenteossaan. (Bar-Eli et al. 1995.) Simmons (2006) korostaa tutkimuksessaan, että erotuomareilla on erityisen tärkeä esiintyä rauhallisena ja itsevarmana, eikä ylimielisenä tai vihaisena, estääkseen ja johtaakseen pelaajien aggressioita ja väärinkäyttäytymistä. Simmons (2007) esittää

myös, että pelaajat ovat herkkiä kommunikoiviin näyttöihin, olivat ne sitten joko rauhallisia, selittäviä tai suuttumusta osoittavia.

2.2 Oikeudenmukaisuus

Maailman parhaimmaksi erotuomariksi palkittu Pierluigi Collina sanoo, että kaikkein tärkein ominaisuus erotuomarilla on rohkeus päättää ja tehdä vaikea päätös, vaikka olisi helpompaa olla tekemättä päätöstä (Collina 2003, 8).

Tutkimuksellisesti on tärkeä ymmärtää, miten ihmiset mieltävät oikeuden- ja epäoikeudenmukaisuuden sekä miten päätöksentekijät vaikuttavat näihin käsityksiin. Tutkimukset organisaatioissa ja muissa konteksteissa osoittavat, että ihmisillä jotka mieltävät päätökset oikeudenmukaisiksi on taipumus toimia päätöksen- ja yhteistyön mukaisesti. Tärkeä on kuitenkin huomioida, että havaittu päätöksentekijän oikeudenmukaisuus ja prosessit, joita käytetään saavuttamaan lopputulos, vaikuttavat havaintokykyihin oikeudenmukaisuudesta riippumatta päätöksen lopputuloksesta. (Lind 2001; van den Bos 2005.)

Opettajat, poliisit, asiakaspalvelutyöntekijät, terveydenalantyöntekijät ja erotuomarit joutuvat jatkuvasti kommunikoimaan ja tekemään päätöksiä, jotka koskettavat ihmisiä, joita he eivät välttämättä tunne. Kaikissa näissä konteksteissa kyky saada hyväksyntää, yhteistyötoimintaa tai ohjeidenmukaista toimintaa oman päätöksen taakse on arvokasta. Ymmärtämällä miten erotuomarit kommunikoivat oikeudenmukaisesti voidaan vähentää antisosiaalista käyttäytymistä niin jalkapallokentällä kuin muissakin ammateissa (Simmons 2010).

Lind ja van den Bos (2002) sanovat, että jos tietoa ei ole saatavilla kun ihminen on epävarma tilanteen oikeudenmukaisuudesta, hän punnitsee päätöksentekijän luotettavuutta käyttämällä vaihtoehtoisia tiedonlähteitä määrittääkseen päätöksentekijän oikeudenmukaisuuden sekä ottaakseen selville hänen reaktionsa. Esimerkiksi jos pelaaja on kokenut omasta mielestään epäoikeudenmukaisuutta, hän saattaa rikkoa vastapuolen pelaajaa tahallisesti nähdäkseen erotuomarin reaktion. Lind ja van den Bos (2002) jatkavat, että silloin kun ihmiset ovat epävarmoja tilanteen oikeudenmukaisuudesta, he käyttävät vastikkeita (mm. oman käden oikeutta) lieventääkseen tilanteen epävarmuutta.

'Oikeudenmukaisuuden toiminnan efektiä' (fair process effect) sanotaan yhdeksi vankimmaksi löydöksi sosiaali- ja organisaatiopsykologiassa. Sen mukaan ihmiset reagoivat positiivisemmin silloin, kun he kokevat saaneensa oikeudenmukaista kohtelua, ja negatiivisemmin, kun he kokevat saaneensa epäoikeudenmukaista kohtelua. (Van den Bos et al. 2005.) Kuten edellä mainitusta nähdään, kokemus itsessään on tärkeä. McColl-Kennedy ja Sparks (2003) toteavat tutkimuksessaan, että oikeudenmukaisesti kohtelemisen kantaa pitemmälle kuin pelkkä oikeudenmukainen lopputulos. He jatkavat, että usein sillä on enemmän väliä, miten lopputulos saavutetaan kuin itse lopputuloksella.

Tärkeä on myös huomioida, että epäoikeudenmukaisuuden käsitteen ymmärtäminen on tärkeämpää kuin oikeudenmukaisuuden ymmärtäminen, sillä epäoikeudenmukaiset tapahtumat vaikuttavat tajuntaan ja reaktioihin vahvemmin kuin oikeudenmukaiset tapahtumat (Van den Bos 2005). Epäoikeudenmukaisien aistimusten on huomattu linkittyvän laajasti antisosiaaliseen tietoisuuteen ja käyttäytymiseen työpaikoilla (Lind 2001). Van den Bos (2005) huomauttaa, että oikeudenmukaisuus on ihmisillä oletusarvona ja että epäoikeudenmukaisuus rikkoo tätä aiheuttaen vahvan reaktion.

Pelaajille on tärkeä pystyä jatkuvasti luottamaan erotuomarin ratkaisuihin toimia oikeudenmukaisesti molempia joukkueita kohtaan, ja pelaajat odottavat erotuomarin vastustavan häneen kohdistuvia paineita päätöksenteossa, erityisesti jos paineet tulevat vastapuolen joukkueen pelaajilta, valmentajilta ja kannattajilta. Vaikka pelaajat eivät oleta erotuomarin muuttavan päätöstään valittaessaan, heistä tulee turhautuneita jos erotuomarit eivät näkyvästi kuuntele. (Simmons 2007.)

Tasapuolisuuden ymmärretään rakentuvan tärkeissä kommunikoinnin ulottuvuuksissa, joihin päätöksentekijät voivat vaikuttaa (Simmons 2010). Conlon ja muut (2005) havaitsivat, että oikeudenmukaisuuden näkökulmaan ja reaktioihin päätöksissä vaikuttaa päätöksen tekevän henkilön auktoriteetti ja menettelytapa. He myös jatkavat, että jos yksilö tuntee, että auktoritaarinen henkilö on reilu ja oikeudenmukainen, hän todennäköisesti uskoo auktoritaarisen henkilön päätöksen reiluksi ja oikeudenmukaiseksi. Huomioitavaa on myös, että kun ihmiset aavistavat epäoikeudenmukaisuutta, he todennäköisesti myös toimivat epäoikeudenmukaisesti omissa toiminnoissaan (Shapiro & Kirkman 2001).

Simmons (2010) tutkimuksensa tuloksissa kertoo, että kommunikoinnin näytöissä rakennetaan pelaaja näkökulmasta oikeudenmukaisuutta. Hän jatkaa, että niin sisältö (selitys) kuin äänensävy (vihainen/rauhallinen) kommunikoinnissa johti pelaajien näkevän erotuomarin oikeudenmukaisempana sekä päätösten olevan enemmän oikeita. Lopuksi Simmons toteaa, että kommunikoinnin tapa näyttää olevan isossa roolissa päätöksenteossa, kun tarkastellaan päätöksenteon vaikutusta ja oikeudenmukaisuuden tunnetta. Skarlicki ja Latham (2005) ehdottavatkin, että kun johtajia koulutetaan parantamaan toimintaansa organisaatioissa, pitäisi keskittyä siihen, miten päätöksenteko näkyy ja muodostetaan. Pelaajat uskovatkin erotuomarilla olevan merkittävä vaikutus pelin kulkuun ja siksi erotuomareiden on tärkeä ymmärtää, miten pelaajat muodostavat erotuomarin toiminnasta käsityksen oikeudenmukaisuudesta.

Pelaajien huolenaihe tuomareiden pätevyydestä ja luotettavuudesta on rinnakkainen organisaatioteorian löydöksiin, että työntekijät kokevat epäoikeudenmukaisuutta silloin kun tapahtuu poikkeuksia odotetuista käytänteistä (van den Bos et al. 1996). Yksi implikaatio on se, että erotuomareiden pitää huolehtia oman olemuksensa esittämisestä itsevarmana ja ammattitaitoisena sekä kiinnittää huomiota muodollisuuksiin ja käytänteisiin (Simmons 2010). Tutkimukset osoittavat, että edellä mainittu tapa toimia on tärkein alun kohtaamisissa, varsinkin ennen peliä kun muodollisuudet hoidetaan, sillä ensivaikutelmat muokkaavat myös myöhempiä käsityksiä oikeudenmukaisuudesta (Lind et al. 2001).

Hyvät ihmissuhdetaidot ovat Tepperin ja muiden (1998) mukaan välttämättömiä hyvillä päätöksenteoille. Heidän mukaan ystävällinen tyyli johtaa korreloi enemmän oikeudenmukaisuuden kanssa kuin dominoiva tyyli, ja että kunnioituksen osoittaminen tehostaa oikeudenmukaisuuden käsitystä.

Simmons (2010) toteaa, että havainnot tasapuolisesta kohtelusta yksilöitä ja joukkueita kohtaan edistää oikeudenmukaisuuden tunnetta pelaajilla. Etunimien käyttäminen erotuomarin toimesta voi viitata helposti lähestyttävyyteen, mutta jos erotuomari ei tiedä kaikkien pelaajien nimiä, voivat pelaajat ajatella, että erotuomari on liian tuttavallinen toiselle joukkueelle. Tämä heikentää näkemystä erotuomarin johdonmukaisuudesta.

3. KÄYTÄNTÖTEOREETTINEN TULOKULMA

Tässä luvussa esittelen käytäntöteorian ja kerron, miten käytän sitä omassa tutkimuksessani. Luvun alussa esittelen käytäntöteoriaa ja pyrin avaamaan sen merkitystä tämän tutkimuksen kannalta. Jatkan tätä käytäntöteoreettista näkökulmaa keskustellessani kehollisuudesta, aistillisuudesta ja kommunikoinnista sekä rytmillisyydestä selventääkseni tutkimuksen viitekehystä. Luvun lopuksi käsittelen vielä tämän viitekehysten yhteenvedon.

3.1 Oma asemointi käytäntöteoriaan

Käytäntöteoreettinen lähestyminen on viime aikoina saanut paljon kiinnostusta sosiaalisissa ja kulttuurillisissa tutkimuksissa (esim. Markuksela 2013; Rekwitz 2002; Schatzki, Knorr-Cetina & von Savigny 2001; Schatzki 2002; Taylor 1985; Valtonen 2013; Valtonen et al. 2010;). Käytäntöteoria on kollektivistinen muoto kulttuuriteoriassa, jossa selvitetään ja ymmärretään sosiaalisen toiminnan ja sosiaalisen järjestyksen muodostuneen tietynlaisella tavalla (Schatzki 1996; Reckwitz 2002). Kuten muut kulttuuriteoriat, käytäntöteoria korostaa kollektiivisten rakenteiden merkitystä, joista erityisesti tietoa, tarkoituksia ja ymmärrystä, käsittääkseen kokonaan sekä toiminnan että sosiaalisen järjestyksen (Valtonen 2013). Käytäntöteorian käsite kuitenkin poikkeaa muista kulttuuriteorioista siten, että se sijoittaa kulttuurianalyysin käytäntöihin (Reckwitz 2002).

Schatzkin (2002, 77) määritelmä sosiaalisista käytännöistä on, että käytännöt ovat organisoituja yhteyksiä aktiviteettien välillä. Hän jatkaa, että tässä tapauksessa aktiviteetit ja sanonnat muodostavat kokonaisuuden. Lisäksi aktiviteetit ja sanonnat ovat yhteydessä 1) käytännön ymmärtämiseen, 2) sääntöihin, 3) teleo-affektiiviseen strukturiin ja 4) yhteiseen ymmärrykseen. Lopuksi Schatzkin (2002, 77) sanoo, että kun nämä edelliset tekijät linkitetään aktiviteetteihin ja sanontoihin saadaan lopputulokseksi käytäntö. (Schatzki 2002, 77.) Käytäntö on täten rutiini siitä, miten keho liikkuu, objekteja käytetään, subjekteja käsitellään, asioita kuvataan ja maailma ymmärretään (Reckwitz 2002).

Käytäntöteoria ei aseta sosiaalista tilannetta henkisiin ominaisuuksiin, diskurssiin eikä kanssakäymiseen. Ymmärtääkseen mitä käytäntö on, on hyvä selvittää eroavaisuudet käytänteen (Praxis) ja käytännön (Praktik) välillä. Käytänne (Praxis) nähdään

yksinään esitettynä vain terminä ihmisen toimenpiteelle. Käytäntö (Praktik) taas on rutinoitunut käyttäytymisen menetelmä, joka koostuu useista eri elementeistä, jotka on linkitetty toisiinsa. Näitä elementtejä ovat kehon toiminnot, mentaaliset toiminnot, tavarat ja niiden käyttö, taustatietojen osaaminen, tietotaito sekä tunteiden ja motivaation ymmärtäminen. Käytäntö muodostaa siis ”palikan”, joka voi esimerkiksi olla tapa tehdä ruokaa, kuluttaa, työskennellä tai tutkia, jossa eri elementit yhdessä muodostavat sen. Näitä elementtejä ei voida rajoittaa muuttamatta ”palikkaa”, jos halutaan käytännön pysyvän samana. (Reckwitz 2002.)

Käytäntöteoria rohkaisee muuttuvaan itseymmärrykseen. Käytäntöteoria tarkastelee toimijoita rutinoituneina suorittajina, jotka tekevät monimutkaisia kehollisia liikkeitä, tulkitsee, tietää ja haluaa sekä käyttää tavaroita. (Reckwitz 2002.)

Käytäntöteoriassa objektit ovat usein välttämättömiä osatekijöitä useissa käytännöissä. Usein jonkin käytänteen toteutus tarkoittaa, että jotakin tavaraa käytetään tietynlaisella tavalla. Voi kuulostaa triviaalilta sanoa, että jalkapallon pelaamista varten tarvitaan pallo, joka on korvaamaton resurssi pelaamista varten. Kun tietynlaiset tavarat ovat välttämättömiä elementtejä tietynlaisissa käytännöissä, subjekti-subjekti suhteet eivät voi saada etusijaa miltään subjekti-objekti suhteelta, niin kauan kun kyseessä on sosiaalisen järjestyksen tuottaminen ja uudelleen tuottaminen (Reckwitz 2002).

Vakaa suhde toimijoiden (keho/mieli) ja tavaroiden välillä tietynlaisissa käytännöissä uudelleen tuottaa sosiaalisia suhteita, kuten myös vakaa suhde useiden toimijoiden välillä muissa käytännöissä. Voidaan olettaa, että useimmat sosiaaliset käytännöt koostuvat rutinoituneista monen toimijan ja objektin suhteesta. Sosiaalisuus sijaitsee myös käytännöissä, joissa yksilöllinen toimija on tekemisissä objektien kanssa. Objektit ovat siis sosiaalisen tilanteen paikka niin kauan kun ne ovat sosiaalisen käytännön välttämättömiä komponentteja. (Reckwitz 2002.)

Monet olemassa olevista käytäntöteorian tutkimuksista tutkivat integroivaa muotoa käytänteistä (Schatzki 1996, 2002, 2005). Myös tässä tutkimuksessa käsitellään jalkapallopelin käytänteet integroidussa muodossa, sillä jalkapallopeli käsitetään suljettuna kontekstina, jossa on ennakkoon määritelty säännöt, pelaavat joukkueet, erotuomarit ja katsomoiden paikat katsojia varten.

Yleensä käytäntöteoreetikot ovat yrittäneet selvittää, mitä yhteistä yhteisön jäsenillä on tai mitä sellaista he jakavat keskenään mitä eivät jaa ulkopuolisille henkilöille (Barnes 2001: 25). Tämän tutkimuksen yhtenä keskeisimpänä ajatuksista on nojautua tähän ajatukseen yhteisön käsitteellistämistä ja siihen, mikä erottaa yhteisön jäsenet ulkopuolisista henkilöistä. Käytän siis käytäntöteoriaa tässä tutkimuksessa selvittääkseni, että minkälaisia käytänteitä jalkapallopeleiden kontekstissa kollektiivinen yhteisö hyväksyy, ja mitkä käytänteet rakentavat oikeudenmukaisuuden kokemusta kontekstissa toimiville.

Tämä tutkimus jatkaa tutkimuksellista käytäntöteorian virtaa, jossa painotetaan siihen että käytänteet muodostuvat useista tekijöistä. Käytänteet voivat olla lingvistisiä ja ei-esittäviä, sosiaalisia ja materiaalisia, ruumiillisia, aistillisia ja sisältää inhimillisiä sekä ei-inhimillisiä olemuksia (Bourdieu 1977; Strati 2007; Valtonen, Markuksela & Moisander 2010). Kuten Valtosen (2013) tutkimus, myös tämä tutkimus on kiinnostunut siitä, miten ihmiset toimivat sosiaalisesti, materiaalisesti ja aistillisesti ja miten nämä tekijät muokkaavat ja rajoittavat ihmisten toimintaa.

3.2 Kehollisuus

Viimeisten vuosikymmenten aikana organisaatiotutkimuksissa on alettu painottamaan kehon merkitystä (Sheets-Johnstone 2009), jonka seurauksena myös kehon merkitys on korostunut myös johtajuustutkimuksissa. Edellä mainitusta syystä käytäntöteoria on tutkimukselleni tärkeä, sillä juuri käytäntöteorian keskiössä ovat erilaiset keinot kokea ja nähdä keho. Käytännöt ovat rutinoituneita kehon aktiviteetteja, vaikka ne olisivat kuinka monimutkaisia, ovat ne silti kehon liikkeitä. Sosiaaliset käytännöt ovat tietynlaisilla tavoilla harjoitetun kehon tuotteita, koska silloin kun opitaan käytäntö, opitaan myös toimimaan kehollisesti tietynlaisella tavalla. Käytäntö voidaan ymmärtää tavallisena taidokkaana kehon esityksenä. Tämä käsittää tavat käsitellä objekteja ja myös älykkäitä toimintoja kuten puhumisen, lukemisen tai kirjoittamisen. (Reckwitz 2002.)

Keho itsessään siis ei ole pelkkä instrumentti, jota toimijan täytyy käyttää toimiakseen, vaan rutinoituneet toiminnot ovat itsessään kehollisia suorituksia. Nämä keholliset toiminnot sisältävät myös rutinoituneet psyykkiset ja emotionaaliset toiminnot, jotka ovat jollain tasolla kehollisia myös. Lopputuloksena voidaan todeta, että jos käytännöt

tapahduvat käytäntöjen kentällä, niin rutinoituneet kehon toimenpiteet kuuluvat myös käytäntöjen kenttään, mikä määrittää sosiaalisen järjestyksen. (Reckwitz 2002.)

Tutkimukset, jotka keskittyvät kehon tutkimukseen, liittyvät pääsääntöisesti aistien tutkimiseen ja niiden merkitykseen kehon toiminnassa. Tutkijat ovat esimerkiksi tutkineet, miten organisaatiot yrittävät hallita työntekijöiden tuntemuksia, miltä työntekijät näyttävät muille ja miten he käyttäytyvät. Osa tutkijoista on taas tutkinut, miten keholliset normit muodostavat kehollisia suorituksia työntekijöiden ja johtajien arkipäivässä. (Gherardi et al. 2013.)

Vaikka on ollut useita eri tutkimuksia kehon sosiologisista vaikutuksista (Waskul & Vannini 2006), ei siltikään ole yleisesti hyväksyttyä teoreettista pohjaa määritelty miten kehoa tutkitaan (Shilling 2003). Tästä huolimatta, Hockey (2009) on onnistunut identifioimaan kolme yleistä vaikutusvaltaista lähestymistapaa. Ensimmäisenä on sosiaaliskonstruktiiivinen lähestymistapa, joka otaksuu strukturaalisen aseman, johon vaikuttaa se, miten keho on rakennettu ja miten markkinoitu valtasuhteissa. Toisena on rakentumisen teoria, jossa kehon asema määräytyy sosiaalisen rakennelman ja ihmisten toiminnan suhteessa. Kolmantena on fenomenologinen näkökulma, jossa on keskitytty kehollisuuden kokemuksiin itsessään. (Hockey 2009.)

Kehoa ei pidä ajatella vain kuorena, vaan lihallisena toimijana, joka syö, nukkuu, kokee kylmän tai kuuman, ja joka koskettaa ja jota kosketetaan. Tarkemmin sanottuna keho on aistillinen. Täten keho ei ole pelkästään tarkastelun kohde, joka katsoo ja jota katsotaan, vaan se on myös vuorovaikutuksessa maailman kanssa kaikilla aisteillaan. (Valtonen 2013.)

Kuten aikaisemmin on sanottu, että sosiaaliset käytännöt ovat ryhmä rutinoituneita kehon toimenpiteitä, ovat ne myös yhtä aikaa ryhmä psyykkisiä toimintoja. Ne väistämättä sisältävät tietynlaisia rutinoituneita keinoja ymmärtää maailmaa, haluta jotakin ja tiedon miten toimia. Käytäntöteoriassa tämä ei ole ristiriitaista, sillä käytäntö, kuten jalkapallon pelaaminen, koostuu rutinoituneista kehon toimenpiteistä. Silti käytäntöjen sisällä keholliset toiminnot ovat pakostakin yhteydessä tietynlaiseen tietotaitoon, tietynlaisiin tapoihin tulkita (esimerkiksi toisten pelaajien käyttäytymiseen), tietynlaisiin tavoitteisiin ja emotionaalisiin tasoihin, joita toimijat käytännön suorittajina käyttävät hyödykseen rutinoituneina tapoina. (Reckwitz 2002.)

Ilman näitä psyykkisiä ja kehollisia toimintoja, emme pystyisi kuvittelemaan jalkapallon pelaamista käytäntönä.

“Each society has its own habits” (Mauss 1973).

Habitus määritellään tässä tutkimuksessa latinan sanasta *habitus*, joka kääntyy suoraan käytännöksi tai tavaksi toimia. Nämä habitukset eivät pelkästään poikkea yksilöiden välillä, vaan ne poikkeavat erityisesti yhteiskuntien, koulutuksen, normien, hyvien tapojen ja muodin välillä. Habituksesta meillä on mahdollista tunnistaa tekniikat ja toimintatavat kollektiivisessa ympäristössä sekä yksilöiden käytännön tekemisissä. (Mauss 1973.)

Kuten Mauss (1973) edellä kirjoitti, jokaisella yhteiskunnalla on omat habituksensa. Nämä toimintatavat eivät rajoitu pelkästään yhteiskuntiin, vaan myös yhteisöihin. Yhteisö taas rakentuu tekijöistä, joilla on yhtenäisten tekijöiden kautta muodostunut esimerkiksi yhteinen päämäärä. Yhteinen päämäärä voi liittyä vaikka jonkin lajin harrastamiseen (esimerkiksi jalkapallo), jossa on muodostunut tietynlaiset käytänteet lajiin liittyen. Nämä käytänteet voivat olla hyvinkin kehollisia tai automatisoituneita, ettei niitä yhteisön jäsenenä edes tiedosta tai havainnoi. Tutkimuksessani tutkitaan näitä käytäntöjä jalkapallopelin kontekstissa.

Mauss (1973) määrittää ryhmän perinteellisiä toimintoja tekniikoiksi ja riiteiksi, missä toiminta on kehon tekniikkaa. Hän jatkaa kutsumalla kehon tekniikkaa toiminnaksi, joka on todellinen ja perinteinen. Jos perinnettä ei ole, ei ole myöskään kehon tekniikkaa. Keho on ihmisen ensimmäinen ja luonnollisin instrumentti tai väline. Tarkemmin sanottuna keho on ihmisen ensimmäinen teknillinen objekti, jota käytetään.

Ennen instrumentaalista tekniikkaa ovat kokonaisuuden kattavat kehon tekniikat. Jatkuva sopeutuminen fyysiseen tai mekaaniseen toimintaan saavutetaan sarjassa toteutuneista toimintoja, jotka rakentuvat ei pelkästään yksilön toiminnoista, vaan hänen koulutuksesta, yhteiskunnasta, yhteisöstä ja asemasta. Ihmisillä on kuitenkin aina päällimmäisenä käsite omasta tietoisuudestaan ennen symbolisia toimijoita. (Mauss 1973.)

Mauss (1973) määrittää, että kehon toiminnot voidaan luokitella niiden tehokkuuden mukaan. Kehon toimintoja eri tilanteissa voidaan harjoittaa, ja harjoittelemalla niiden tehokkuus muuttuu harjoittelun mukaisesti. Kehon harjoittaminen on etsimistä, jolla pyritään saavuttamaan mahdollisimman tehokas tapa toimia kehollisesti. Tällä ajattelulla ihminen voi myös harjoitella parantamaan omaa habitusta tehokkaammaksi. (Mauss 1973.) Myös erotuomarit harjoittelevat kehon toimintoja, erityisesti merkinantotapoja harjoitellaan muun muassa kenttäkoulutuksissa. Tavoitteena on yhtenäistää tapa, jolla erotuomarit kommunikoiivat pelaajille.

Kehon tekniikoita tutkiessa nousee esille, että erilaisissa tilanteissa ihmiset kohtaavat sarjan sosiaalisia toimintoja. Nämä toiminnot ovat enemmän tai vähemmän habituksellisia toimintoja sekä vähemmän vaikuttavia yksilöiden elämässä kuin yhteisöissä. Näitä edellä mainittuja sarjoja voidaan helpommin toteuttaa yksilöillä, sillä ne muodostuvat ja muodostetaan sosiaalisen auktoriteetin vuoksi. Jokaisessa yhteisössä jokainen henkilö tietää, miten hänen tulee toimia kehollisesti kaikissa yhteisön tilanteissa. (Mauss 1973.)

Leder (1990, 31) käsittelee, miten taito opitaan: taito opitaan lopulta, kun jokin ulkoinen asia, mistä on ymmärrys vain sääntöjen ja esimerkkien avulla, tulee osaksi omaa ruumiillistumaa. Täten ymmärryksen ja toiminnan synteessin ilmentymä mahdollistaa ajan kuluessa tiedon ruumiillistamisen. Nämä harjoitetut taidot opitaan ja rakennetaan tällä ymmärryksellä Shillingin (2007) käsityksen *kehon pedagogiikan* mukaisesti.

Pullen ja Vachani (2013) kirjoittavat, että johtajuustutkimuksissa vähäiseksi jäänyt kehon huomiointi on jäänyt pitämään ymmärrystä kehosta elävänä, kun sitä on tarkasteltu ulkoa käsin mielen hallitsemana välineenä. Tämä tutkimus nojaa kehosta puhuttaessa kuitenkin Parviaisen (2006) käsitykseen toiminnallisesta kehosta, josta voidaan olla tietoisia ja miten se kykenee havaitsemaan sekä muodostamaan tietoa toiminnastaan.

3.3 Aistillisuus

Ropo ja muut (2013) ovat kenttätutkimuksissaan huomanneet, että johtajuus tapahtuu ja rakentuu läpi sekä sisällä kehon tuntemuksissa että kokemuksissa. Aistillisen kehollisuuden tutkijat painottavat käytännönteorioilla kehon tietoisuutta ja oppimista

(esim. Strati 2007; Gherardi 2009; Yanow 2000). Gherardin ja muiden (2013) mukaan kehon tietoisuus ja oppiminen on peräisin sellaisien aistien toiminnasta kuten kehon liikkeistä (kehon asennot), äänistä (puhe, hengitys), kosketuksista (kättely) ja hajusta (hikoilu, hajusteet).

Johtajuuden ymmärrys rakentuu arkipäiväisissä tilanteissa, joissa tiedon tuottaminen mielellisesti on aistillisen tuottamisen kanssa rinnakkain (Ryömä 2015). Aistit tuottavat arkipäivän tapahtumissa jatkuvasti useita eri aistimuksia, joiden pohjalta rakennamme koetun tilanteen ja sen miten tapahtumia täydennämme (Ladkin 2008). Kun ajatellaan, että johtajuus rakentuu sosiaalisessa ilmiössä, jossa ihmisten välinen toiminta on oleellista, voidaan päätellä että aistit ja keholliset toiminnot ovat keskeisessä asemassa. Johtajuuden ymmärrystä rakennetaan siis näkemällä, kuulemalla ja tuntemalla (Ropo & Sauer 2008).

Aistit, kuten näkö, kuulo, kosketus, maku ja haju sekä näistä muodostuvat aistikokemukset ajatellaan muodostuvan kulttuurillista arvoista ja tarkoituksista (Howes 2006). Aistit ovat kollektiivisesti rakentuneet kulttuurillisen ideologian ja ymmärtämisen mukaisesti, mikä tekee niistä tärkeitä työkaluja rakentaessa sosiaalisia rooleja, vuorovaikutuksia ja myöhempiä arvojärjestyksiä (Valtonen 2013).

Goffmannin (1967) mukaan yleiset käytöstavat määräävät, miten kaksi kehoa voi olla keskenään kontaktissa julkisissa tiloissa. Kättelyn ja halaamisen julkisella paikalla katsotaan olevan sellaisia kehollisia toimia, milloin voidaan uskoa kahden tekijän olevan tasa-arvoisia (Valtonen 2013). Olemme erotuomarikollegoideni kanssa keskustelleet useasti, miten koskettamalla pelaajaa annamme luvan koskettaa myös itseämme. Pelaajathan eivät muuten voi rikkoa erotuomarin koskemattomuutta. Yleensä kun yritämme selventää tilannetta pelaajalle, haemme hyväksyntää omalle päätöksellemme koskettamalla pelaajaa joko taputtamalla selälle ”ymmärsithän asian” tai ”välistä näin”.

Schatzki (2001, 21) toteaa käytänteistä, että merkitykset, puhumiset ja normatiivisuudet ovat käytäntöihin sisällytetty ja niissä myös muutokset tapahtuvat. Valtonen (2013) taas puolestaan jatkaa, että vaikeus käytäntöjen tutkimisesta tulee niiden arkisuudesta, käytännöt esiintyvät normaaleina ja hyväksyttävänä tapoina

toimia tietynlaisissa tilanteissa. Siksi näiden käytäntöjen ymmärtäminen on vaikeaa, sillä ne ovat laajalti levinneitä ja suurimmalta osin huomaamattomia.

Gherardi, Meriläinen, Strati ja Valtonen (2013) tutkimuksessaan jakavat kehontutkimuksen kolmeen kategoriaan: kehoon, joka työskentelee aistien kautta, kehoon, joka kokee aistien kautta ja kehoon, joka tietää aistien kautta. Koska tämä tutkimus tutkii kehon vaikutusta johtajuuteen, on selvää, että tästä tutkimuksesta löytyy yhtymäkohtia Gherardin ym. (2013) esittämään jaotteluun kehon työskentelystä. Käsittelen tutkimuksessani kehon ja kehollisuuden tutkimista myöhemmin metodeissa.

3.4 Kommunikointi, rytmitys ja intensiteettitaso

Emme ole oppineet puhumaan pelkästään kuuntelemalla tietynlaista puhetta, vaan osallistumalla puhumisella keskusteluun, täten määrittäen puheen muodon. Ei ole siis sattumaa, että kehon merkitys kommunikoinnissa on sama kuin kieli itsessään. Hyväksynnän tunteen, mikä saa alkunsa lingvistikista käytänteistä, on kuvattu syntyvän syvällä kehossa. Täten koko keho reagoi ryhdikkyydellä ja olemuksella ulkoisesti, mutta myös sisäisillä reaktioilla ulkopuolisiin jännitteisiin. Puhekieli on osa kehon tekniikkaa ja erityisesti lingvistinen toiminta on dimensio kehollisista toimintatavoista, joilla henkilö on suhteessa sosiaaliseen maailmaan ja siihen miten sosiaalinen tieto ilmaistaan. (Bourdieu & Thompson 1991, 510.)

Cunliffe (2008) toteaa, että ihmiset eivät ymmärrä toisiaan mielellisen tulkinnan avulla, vaan ymmärtämiseen vaikuttaa myös aistihavainnot, eleet ja tunneilmaukset, jolloin kyseisen tiedontuottamisen osuus johtajuustiedon ymmärtämisessä on oleellista. Äänen painolla, kasvojen ilmeillä ja kehon eleillä voidaan siis luoda isojakin kommunikoinnin prosesseja. Pelaajat, kuten ihmiset, voivat tulkita liiallista tekemistä hätäilynä, kun taas liiallinen passiivisuus voi näyttäytyä välinpitämättömyytenä ja kyvyttömyytenä toimia. Yrittämättä arvioida tekojen vaikutusta päätöksentekoon voidaan sanoa, että erotuomarilla on mahdollisuus kommunikoida monipuolisesti pelaajien kanssa ja tuoda omat mielipiteensä ja suhtautumisensa ottelun tapahtumista esille omalla toiminnallaan.

Jalkapallo on sosiaalinen konstruktio, joka koostuu peliä edeltävistä tapahtumista, pelin ajan tapahtumista ja pelin jälkeisistä tapahtumista. Sosiaalisella konstruktioilla

tarkoitin sitä, että jalkapallopelellä on ennalta määrätty konteksti, jossa on tietynlaisia tekijöitä olemassa (pelaajat, erotuomari, yms). Jalkapallopelellä toimintaympäristö jakautuu pelinaikaiseen ja pelin ulkopuoliseen olosuhteeseen. Tämä on tärkeää ymmärtää sen takia, että pelin ulkopuolisissa olosuhteissa jotkin elementit saattavat nousta paljon tärkeämpään rooliin kuin pelinaikaisissa olosuhteissa.

Kuten edellä olevista olosuhdemuutoksista voidaan todeta, johtajuutta rakentavat elementit ja luonteen painotukset muuttuvat kun siirrytään pelinaikaisten ja pelin ulkopuolisten olosuhteiden välillä. Pelinaikaisissa olosuhteissa tarkastellaan, miten johtajuus pelin muuttuvissa tilanteissa rakentuu usein kehollisesta ja intuitiivisesta osaamisesta. Pelin ulkopuolisissa olosuhteissa on mahdollisuus pysähtyä miettimään ja harkitsemaan omia tekoja, sillä pelin ulkopuolisissa olosuhteissa ei ole pelin tuomaa aika- tai päätöksentekopainetta. Pelin aikana kaiken on tapahduttava heti, jolloin mahdollisuudet mielelliseen rationalisointiprosessiin ovat hyvin rajatut (Hockey & All 2007).

Pelin aikana kommunikoinnin tekee vaikeaksi pelin nopea tempo ja peliin kuuluvat häiriötekijät, kuten muut pelaajat, katsojat ja jopa sääolosuhteet. Täten on tärkeää ymmärtää, että kehollisuus kommunikoinnin merkityksessä on suuremmassa roolissa aktiivisen pelin aikana kuin pelin ulkopuolisissa kommunikoinneissa. Jos pelin aikana viestejä pyritään sanallisesti välittämään, on viestien oltava lyhyitä, jollei haluta puuttua pelin sujuvuuteen ja flow-kokemukseen. Viestien sisältöä tulkittaessa ei pitäydytä ainoastaan sanojen merkityksissä, vaan on otettava huomioon korostuvat äänenpainot, kasvojen ilmeet sekä kehon eleet. (Ryömä 2015.)

Pelinaikaiset olosuhteet vaikuttavat osaltaan myös yksilöiden väliseen kommunikointiin. Se, miten kommunikointi rakentuu pelin ulkopuolisissa olosuhteissa, ei välttämättä toimi pelin sisäisissä olosuhteissa. Peliin keskittyneet pelaajat eivät ole välttämättä valmiita tai halukkaita keskustelemaan tai vastaanottamaan sisällöllisesti monipuolista viestintää kesken ottelutapahtuman (Ryömä 2015). Tämä näkyy usein pelaajien haluttomuutena keskustella erotuomarin kanssa tai välinpitämättömyytenä erotuomaria kohtaan, kun erotuomari hakee kontaktia. Kommunikoinnissa on otettava huomioon pelaajien kehollinen ja henkinen tila, pelaaja voi olla turhautunut omista epäonnistumisistaan tai häntä vastaan

kohdistuneista päätöksistä. Tällöin kommunikoinnin pitää mukautua vastaamaan pelaajan olotilaa, joka voi vaihdella suuttumisen ja pettymyksen välillä.

Hockey (2009) tutki, miten aistit ja kehollisuus vaikuttavat sotilaan työssä. Hän toteaa, että kun sotilaalla on ymmärrys miten toimia tietynlaisissa tilanteissa teoreettisesti, siirretään kyseinen ymmärrys harjoittelujen avulla tavanomaiseksi keholliseksi tavaksi toimia. Ymmärryksestä tehdään tapa toimia ja rakennetaan käytäntö, jonka mukaan toimitaan jatkossa samanlaisissa tilanteissa.

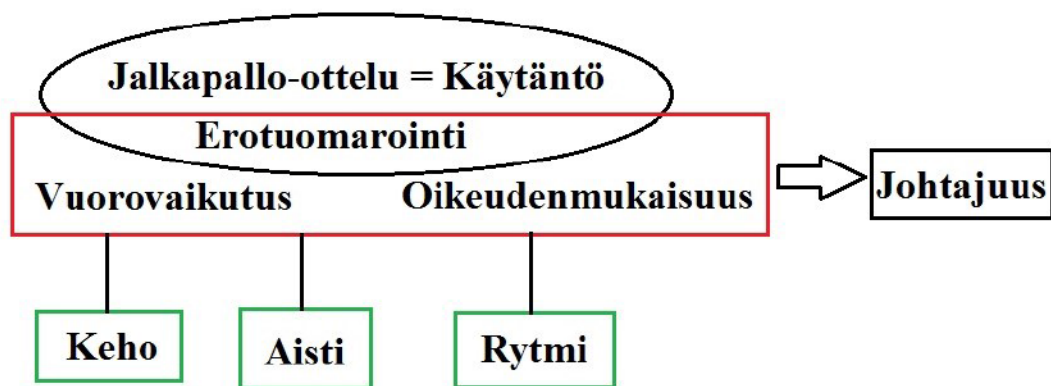
Hockey (2009) jakaa tutkimuksessaan sotilaan työn pääsäännöllisesti kahteen toisiinsa liittyviin komponentteihin: rytmitykseen ja ajoittamiseen. Rytmii määrittää ihmisen toiminnassa jaksottaisina energiavirtausten muutoksina kehon toimintaan, mikä ilmenee kehossa lukuisina muutoksina, jotka rakentuvat intensiteetin tason, nopeuden ja keston mukaan (Goodridge 1999:43). Rytmii organisoii tai mukauttaa toimintojen sulavuutta, ja on samalla yhtä aikaa osa toimintaa (Hockey 2009). Täten tempo muuttuu aktiivisesti toiminnoissa mukana ja mukautuu fyysisiin haasteisiin niiden vaatimusten mukaisesti. Esimerkiksi, jos peli sujuu normaalisti ja pelaajat ovat rauhallisia, myös erotuomari toimii rauhallisesti. Kun taas pelaajat törmäävät toisiinsa tai pelaajien kesken tulee kärhämää, erotuomarin toimintojen rytmii muuttuu myös vastaamaan tilannetta.

Suurin osa ihmisistä kohtaa sosiaaliset tilanteet käyttämällä tietynlaista kulttuurillista koodia. Täten ihmiset näkevät tietynlaisella kulttuurille ominaisella tavalla ja käyttävät tietynlaista kulttuurillista ymmärrystä. Näiden laajojen koodien sisällä erilaiset sosiaaliset ryhmät kehittävät tietynlaisia omia tapoja nähdä asioita. (Rose 1993.)

Hockey (2009) jatkaa Rosen käsitystä, että se, miten ihmiset näkevät eri tilanteissa perustuu ymmärrykseen, joka on kehittynyt kokemusten kautta. Esimerkkinä voidaan sanoa, että monta vuotta erotuomarina toiminut henkilö näkee pelissä tapahtuvat tilanteet eri tavalla kuin monta vuotta pelaajana toiminut henkilö. Tämä eri tapa hahmottaa ja nähdä asioita aiheuttaa ristiriitoja pelaajien ja erotuomarin välille (Mellick et al. 2005). Pelaajat ja erotuomari toistavat omalla toiminnallaan pelissä ennalta määrättyjä toimintatapoja ja luovat sosiaalisen paikan (Lefebvre 1991), jossa noudatetaan kontekstin kulttuuriin kuuluvia tapoja.

3.5 Viitekehyksen yhteenveto

Jalkapallo-ottelun katsotaan olevan tapahtuma, jossa on integroidut käytännöt. Jalkapallo-ottelua varten on ennakkoon määritetty ottelupaikka, ottelupäivä, joukkueet, erotuomarit ja säännöt. Tässä tutkimuksessa keskityn erotuomarin vuorovaikutuksen ja oikeudenmukaisuuden rakentumiseen käytännöissä. Käytännöt, joita tarkastelen, ovat keho, aistit ja rytmit. Tavoitteena on selvittää, että mistä käytännöistä oikeudenmukaisuus muodostuu ja sitä kautta johtajuus. Ohessa viitekehyksen yhteenveto kaaviona (kuva 1).

Kuva 1. Viitekehyksen yhteenveto.

4 TUTKIMUSAINEISTO JA –MENETELMÄT

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen metodologiaa, sen tuottamia mahdollisuuksia, aineiston rakentumista, tutkimuksen arviointia ja eettisyyttä.

4.1 Autoetnografinen metodologia

“You must learn to use your life experience in your intellectual work: continually examine and interpret it. In this sense craftsmanship is the center of yourself and you are personally involved in every intellectual product you may work.” (Mills 1959, 196-197.)

Yhteiskuntatieteilijät ovat viimeisten vuosikymmenien aikana huomanneet autoetnografisen tutkimustavan lisääntyneen ja sen hyväksyntä on kasvanut (Allen 2008, Ellis ja Bochner 2000, Spry 2001). Autoetnografian yleistymisen voidaan nähdä vastauksena etnografian oletusten ja käytäntöjen kritiikkiin, joita tuodaan esiin väliaikaisten sosiaalisten tapahtumien sekä kokonaisvaltaisen kulttuurin tuotannon tutkimiseen (Moisander & Valtonen 2006: 63).

Autoetnografia viittaa autobiografisen tyylilajin tutkimustyyliin, jossa tutkija tutkii kulttuurillisia ilmiöitä analysoimalla tapoja, joilla hän itse osallistuu kulttuurillisiin käytäntöihin. Autoetnografiassa tutkija tutkii käytäntöjä, joita hän toteuttaa tai havainnoi arkielämässään, työssään, harrastuksissaan ja viettäessään aikaa kavereidensa kanssa tutkiakseen sekä oppiakseen tietynlaisista ilmiöistä. (Moisander & Valtonen 2006: 63.)

Autoetnografian erityispiirre on, että se asettaa tutkijan keskelle tutkimuskenttää. Autoetnografiassa autoetnografi on yhtäaikaaisesti tutkimuksen subjekti ja objekti, joka tarkkailee ja tulkitsee ympäristöä reflektoiden omaa kokemustaan. (Moisander & Valtonen 2006: 64.) Yksi autoetnografian selvästi erottelevista tekijöistä onkin tutkijan tapa käyttää hänen omaa sosiaalista asemaa ryhmässä kerätäkseen aineistoa ja rakentaakseen tulkintaa (Reed-Danahay 1997; Coffey 1999; Ellis & Bochner 2000).

Autoetnografia on syntynyt tutkimaan ilmiöitä niin, että se haastaa totutut akateemiset käytänteet. Ensimmäiseksi, autoetnografia hämärtää raja-alueen tutkijan ja tutkittavan välillä. Toiseksi, autoetnografia mahdollistaa sisäpiiriläisen tiedon aiheesta, mikä saattaa jäädä tiedostamatta jopa jäsenillä. Kolmanneksi, autoetnografia antaa

tutkimuksen kirjoittamiselle ja esittämiselle uuden tavan, joka poikkeaa perinteisestä akateemisesta kirjoittamisesta. (Moisander & Valtonen 2006: 64.) Autoetnografi aktiivisesti osallistuu ryhmien aktiviteetteihin tehden samalla dokumentointia ja analysointia käytännöistä kuin yhtäläillä tarkoituksenmukaisesti tekee niitä. (Anderson 2006.)

Täysimääräinen ryhmän jäsenyys luo tutkijalle mahdollisuuden päästä käsiksi aineistoon helposti, ja tutkijalla on lukuisia syitä osallistua täten tutkittavaan sosiaaliseen maailmaan (Anderson 2006). Tutkijan rooli autoetnografiassa on kuitenkin tuoda esiin sellaista tietoa, joka muuten ei ole saavutettavissa. Tavoitteena on luoda sellaista aineistoa, jossa tutkija kuvailee avoimesti omia kokemuksiaan ja käytäntöjään muun sosiaalisen ympäristön kanssa. Behar (1997, 14) sanookin, että tutkijan pitää tuoda esille itseään ja viedä lukija sellaiseen paikkaan, minne lukijalla muuten ei ole pääsyä tai mahdollista mennä.

Yksilöllisten kokemusten käyttäminen sosiaalisten käytäntöjen kuvaamiseen on Laslettin (1999) mukaan ainutlaatuinen tapa tehdä kontribuutioita yhteiskuntatieteisiin. Hän jatkaa (1999, 392), että yksilölliset narratiivit auttavat hahmottamaan nykyajan monimutkaisia sosiaalisia tilanteita, kuten makro- ja mikroyhteyksiä ja sosiaalisia muutoksia.

Vaikka Ellis ja Bochner (2000) käsittelevät yksilöllistä narratiivia samana asiana kuin autoetnografiaa, monet tutkijat käyttävät autoetnografiaa keinona nimenomaisesti linkittämään käsitteitä kirjallisuudesta narratiiviseen yksilölliseen kokemukseen (Holt 2001; Sparkes 1996) ja tukevat kyseistä lähestymistapaa täsmällisenä ja hyväksyttävänä tutkimustapana kuten muitakin tutkimustapoja (Duncan 2004).

Autoetnografia yhdistää postmodernin etnografian ja autobiografian, täten mahdollistaen uudet tavat kirjoittaa sosiaalisesta elämästä (Reed-Danahay 1997, 2-3). Narratiivin rooli autoetnografiassa on siksi luoda muoto sosiaalisille käytännöille, mutta koska kyseiset käytännöt ovat monimutkaisia, monimerkityksellisiä ja toisiinsa liittyneitä, voidaan muoto toteuttaa vain narratiivin ja lukijan välisellä tarinankerronnalla (Langellier 1999, 208). Lisäksi, autoetnografia käsitetään usein suullisena ja yksilöllisenä narratiivina käytäntöjen sekä vuorovaikutuksen tutkimuksissa, joissa keskeisimmäksi tekijäksi merkitysten tekemisissä sijoitetaan

keho (Alexander 2000; Langellier & Peterson 1992; Madison 1993; Minister 1991; Pelias 1999).

Autoetnografisista töistä keskusteleminen nostaa esiin dynaamisen ja keskustelevan suhteen tekstin ja kehon välille. Kenttätyöstä kirjoittaminen ja autoetnografian toteuttaminen ovat paikkoja, joissa keho ja teksti uudelleen määrittellään sekä niiden rajat hämärtyvät (Conquergood 1991). Autoetnografinen teksti rakentuu tutkijan kehollisesta näkökulmasta, kun hän tunnistaa ja tulkitsee käytäntöjä, mitkä esiintyvät hänen kanssakäymisissä muiden ihmisen kanssa tutkittavassa kontekstissa (Spry 2001). Autoetnografiassa kehollisuus on siis läsnä autoetnografian omassa toiminnassa ja siinä, miten kyseinen keho on vuorovaikutuksessa muiden samassa sosiaalisessa tilanteessa olevien kanssa.

Autoetnografia tarkoittaa käytäntöteoreettisessa teoriakehyksessä tutkijan käytäntöjen tarkastelua tutkimuskentällä. Autoetnografi pohtii omaa asemointia käytännöllä siinä ympäristössä, jossa hän toimii. Tässä tutkimuksessa autoetnografina tuon aineistossa esiin niitä käytäntöjä, jotka on esitelty käytäntöteoreettisen tulokulman osiossa ja jotka nousevat esille erotuomarin toiminnassa.

Yksi yleisimmistä kritiikeistä etnografiassa on, että perinteisesti etnografi on yleensä näkymätön ja piilotettu, mutta silti kaikkietävänä olemuksena mukana etnografisessa tekstissä (esim. Clifford & Marcus 1986). Keskeinen ominaisuus autoetnografiassa on, että tutkija on laajalti näkyvässä oleva sosiaalinen toimija kirjoitetussa tekstissä. Tässä tutkimuksessa tuntemukseni ja kokemukseni on yhdistetty tarinaksi, ja otan ne huomioon tärkeänä aineistona kun pyrin selvittämään tutkimuskohteena olevaa sosiaalista maailmaa.

4.2 Aineiston rakentuminen

Aineisto on etnografiassa perinteisesti koostunut haastatteluista, osanottajan havainnoista kentällä, dokumenteista ja artefaktisista analyyseistä sekä päiväkirjoista (Mayan 2001; Morse & Richards 2002). Tähän mennessä, autoetnografiset menetelmät ovat noudattaneet samoja menetelmiä suurimmilta osin (Sparkes 1996; Ettore 2005; Holt 2001; Duncan 2004). Tämä huomioiden, yksikään näistä autoetnografeista ei ole käyttänyt muistia tiedonlähteenä omassa työssään, vaikka

heidän työssään muisti on tiedostettu yhdeksi tiedonlähteeksi ja osaksi analysointiprosessia.

Henkilökohtaiset muistikuvat toimivat rakennuspalikoina autoetnografiassa, koska menneisyys antaa kontekstin nykyiselle minuudelle ja muistot tarjoavat rikkauksia menneisyydestä. Autoetnografeilla ei ole ainoastaan etuoikeutettua pääsyä menneisiin kokemuksiin ja tulkintaan niistä kokemuksista, vaan myös ensikäden tietoa ja arvostelukykä siihen, mikä on oleellista tutkimuksen kannalta. Mitä muistetaan menneisyydestä muodostaa pohjan autoetnografiselle tiedolle. (Chang 2008, 71.)

Yleisesti oletuksena on, että tutkimuksessa täytyy olla ”kovaa” aineistoa, josta voidaan tuottaa tulkintoja ja tehdä väitteitä (Wall 2008). Muncey (2005) ehdottaa, että tavaroiden ja muunlaisten aineistojen käyttö voi olla tärkeässä roolissa autoetnografisessa työssä, jos muisti on mukana kriittisissä tilanteissa osana prosessia. Samanlaisesti myös Duncan (2004) on painottanut usean lähteen käyttämistä todisteena yksilölliselle mielipiteelle. Hän myös ehdottaa ”kovaa” aineistoa tukemaan ”pehmeää” aineistoa, rakentaen näin parempaa vaikutelmaa.

Muistin merkitys etnografisessa prosessissa on tunnustettu. Tyypillisesti etnografisen työn aikana muistot kerätään niistä kokemuksista, joita syntyy siellä ollessa, sekä sosiaalisista toimijoista, joita esiintyy kentällä (Coffey 1999). Etnografia on muistin toiminta, koska kenttätöitä ja tuloksen tekstejä ei voida erotella muistoista, jotka muokkaavat niitä (Coffey 1999, 127). Silloinkin kun päiväkirjat ja muistiinpanot esiintyvät, ne yhdistetään tiivistelmiin, jotka ovat muistoja kentältä (Coffey 1999). Nämä tiivistelmät sisältävät vaikutelmat, kohtaukset ja kokemukset kentältä, jotka ovat liian suurilukuisia nauhoitettavaksi (Ottenberg 1990) ja antavat ymmärryksen kokonaisuudesta, jota etnografi yksinään kuljettaa päässään (Lederman 1990).

Muistelu ei eroa autoetnografiassa periaatteeltaan muista etnografisista menetelmistä. Niin autoetnografiassa kuin etnografiassa tutkijat luottavat muistiinsa kerätessään tietoa. Autoetnografit ja etnografit käyttävät hyödykseen kuitenkin eri muistoja ensisijaisena tiedonkeruulähteinään, ja eri tavalla tiedostavat henkilökohtaisten muistojen merkittävyyden. Autoetnografit arvostavat henkilökohtaisia muistoja, kun taas etnografit luottavat tietolähteen muistoihin ja etnografian tuoreisiin muistoihin siitä, mitä hän näki ja koki kentällä. Merkittävä ero autoetnografian ja etnografian

kannalta on se, että autoetnografit avoimesti tiedostavat henkilökohtaisten muistojen käyttämisen ensisijaisena tiedonlähteenä omassa tutkimuksessaan. Etnografit taas välttävät sekoittamasta omia muistoja heidän kentältä keräämäänsä tietoihin. (Chang 2008, 71.)

Muisti ei kuitenkaan aina ole autoetnografiassa ystävällinen, vaan se on myös joskus vihollinen. Muisti paljastaa osittaisia totuuksia ja on joskus epäluotettava sekä ennalta-arvaamaton. Muisti valikoi, muokkaa, rajaa ja vääristää menneisyyttä. Kaukaiset muistot pysyvät elävinä ja tuoreet katoavat nopeasti, mikä voi sumentaa ajankohtaa näiden muistojen välillä. (Chang 2008, 72.)

Itsetietoisuus tutkimustyössä voi vaikuttaa aineiston keruuseen, mutta tiedostettu alitajunnan toiminta nykyhetkestä on silti hyödyllistä autoetnografisessa tutkimuksessa, koska se mahdollistaa säilyttämään tarkat yksityiskohdat ja tuoreet näkökulmat asiasta. Autoetnografian tutkiessa kulttuurillista näkökulmaa omasta näkökulmasta voivat itsetarkkailu ja itsepohdiskelu olla hyödyllisiä kenttätöyvävaiheessa. Tarkkailemalla omaa käytöstä päivittäisissä askareissa tutkija pystyy oppimaan itsestään, miten toimii muiden läsnä ollessa, mitä sanoo, mitä tuntee, mitä ajattelee, kenet ottaa huomioon keskusteluissa ja mitä materiaalisia tavaroita käyttää pärjätäkseen. (Chang 2008, 89-90.)

Itsensä tarkkailu on hyödyllinen aineiston hankintamenetelmä laadullisessa tutkimuksessa, koska se mahdollistaa aineiston tutkimisen joka on piilevä, epäselvä, henkilökohtainen kokemus, tunnetila, motivaatio, kätkeyty, laiminlyöty käytäntö ja sosiaalisesti rajoitettu teko. Itsensä tarkkailu tuo esille myös asiat, jotka ovat itsestäänselvyyksiä, totuttuja käytänteitä ja alitajunnassa tiedostamattomia. (Rodriguez & Ryave 2002, 3-4.)

Aineiston keruuvaiheessa itsensä tarkkailu voidaan tallentaa myös narratiiviseen muotoon. Narratiivinen tallentaminen mahdollistaa autoetnografian kuvailla omia havaintojaan vapaaseen muotoon. Pituuden ja muodollisuuden joustavuus ei rajoita tällöin tallentamista, mikä on narratiivisen tallentamisen vahvuus. (Chang 2008, 93.) Narratiivista kirjoittelua onkin käytetty tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä, sillä se on mahdollistanut tutkittavan kohteen vapaan kirjoittamisen ja tarkan menetelmän tarkastella tutkittavaa kohdetta.

Oman käytöksen tarkkailua voidaan myös soveltaa, kun tarkastellaan määriteltyjä ongelmia. Riippuen tutkimustarkoituksesta, voidaan keskittyä tietynlaiseen näkökulmaan itsensä tarkastelussa. Aineisto omasta käytöksestä voidaan kerätä joko itsenäisesti tarkastellen omaa käyttäytymistä tai interaktiivisella keskustelulla, jossa aktiivisesti kohdataan muita tekijöitä. Systemaattista itsensä tarkkailua voidaan käyttää aineistonkeruumenetelmänä autoetnografisessa tutkimuksessa. (Chang 2008, 90.)

4.3 Tutkimuksen arviointi ja eettisyys

Kuten useat autoetnografit ovat todenneet, autoetnografiaa koskevat merkittävät kysymykset sen oikeellisuudesta ja uskottavuudesta tieteellisenä työnä (Holt 2003; Muncey 2005; Sparkes 2000). Sparkes (2002) on tiedostanut, kuinka vaikeaa voi olla ymmärtää tutkimustraditiota, jotka poikkeavat niistä perinteisistä tavoista, joihin me olemme sosialisoituneet ammatillisesti ja akateemisesti. Arviointiperusteet henkilökohtaiseen kirjoitelmaan sosiaalisissa tieteissä on melko alkutaipaleella (DeVault 1997), ja yksilölliset narratiivit saatetaan yksinkertaisesti hylätä omahyväisinä tutkimuksina sen sijaan että ajateltaisiin niitä erilaisena lähestymisenä aiheeseen (Atkinson 1997; DeVault 1997; Sparkes 2002).

Ellis (2000) ehdottaa, että autoetnografian pitää tuoda jotain uutta, jonka tarkoituksena on auttaa muita ymmärtämään maailmaa, josta tutkija puhuu. Hän jatkaa, että autoetnografian tulee tehdä väittämiä jotka voidaan laillisesti todeta, esittää monimutkaisia ja vivahteikkaita tarinoita ja edistettävä vuoropuhelua yhteisöissä. Lähestymällä autoetnografista työtä kahdenpuoleisena keskusteluna aineiston ja kirjallisuuden kesken, voidaan kirjoituksessani haastaa saatu totuus kentältä ja oppia ajattelemaan omaa kokemustani erotuomarina sekä sitä, miten se on haastanut minua ajattelemaan ja muuttanut toimintatapaani erotuomarina.

Vaikka autoetnografia on hyödyllinen tapa saada persoonallista tietoa alan asiantuntijoiden äänen lisäksi (Muncey 2005), vastustamaan valtavirtaisia diskursseja (Ellis & Bochner 2000) tai edistämään vuoropuhelua (Ellis 2000), teoreettiset ideat autoetnografiasta vastadiskurssina saavat uudet merkitykset kun ne, jotka ovat sijoittuneet eri paikkoihin kontekstin sisällä, kohtaavat kasvotusten (Wall 2008).

Stivers (1993) huomauttaa, että kaikki tiedonhankinta on persoonallista ja älyllisen keskustelun rakennettu kunnioittavasti.

Tutkimuksen eettisyyden ylläpitämiseksi en ole merkinnyt päiväkirjamerkinnoissani muita osallisia nimellä enkä pelaajanumerolla. En ole myöskään merkinnyt päiväkirjoissani päivämääriä, sillä se voisi paljastaa mistä peleistä on kyse, jolloin pelaajien tunnistettavuus olisi mahdollista päiväkirjojen otteiden myötä. Jalkapallo-otteluihin asetetut erotuomarit ovat julkista tietoa ja saatavilla kaikille internetistä, joten tietämällä päivämäärän ja sen, että minä olen toiminut ottelussa erotuomarina, voisi paljastaa pelaavat joukkueet ja myös henkilöt.

5. TULOKSET

Tässä luvussa esitän tutkimuksen tulokset. Luvun alussa käsittelen, miten erotuomarin liike, toiminta ja kommunikointi vaikuttavat pelaajien kokemuksiin oikeudenmukaisuuden tunteesta. Jatkan lukua kertomalla aistien merkityksestä erotuomarin vuorovaikutuksessa, sekä mitä elementtejä erotuomarilla on olemassa tehdäksään vakuuttavampaa kommunikointia. Luvun lopuksi käsittelen, miten aika, rytmitys ja intensiteetti muokkaavat kuvaa erotuomarista ammattimaisena.

5.1 Liike, toiminta ja kommunikointi

Jalkapallo-ottelussa toimii yleisesti kolme, neljä tai jopa useampikin erotuomari yhtä aikaa. Osa näistä erotuomareista toimii avustavina erotuomareina, joiden tehtävänä on yhdessä avustaa ottelun erotuomaria johtamaan peliä ja tulkitsemaan sääntöjä. Erotuomari on kuitenkin viime tapauksessa se henkilö, jonka päätäntävällässä kaikki päätökset ovat.

Avustavan erotuomarin toiminta verrattuna erotuomarin toimintaan on vähemmän näkyvää kuin erotuomarin. Avustavan erotuomarin kommunikointivälineenä toimii pääsääntöisesti lippu, jonka avulla hän pystyy ilmoittamaan oman näkemyksensä ja päätöksensä asiasta erotuomarille. Kun taas erotuomarin kommunikointivälineenä toimii pilli, jota käyttämällä voi kommunikoida kovaäänisesti kaikille osapuolille, että ottelussa on tapahtumassa tai tapahtuu kohta jotain. Lippu toimii visuaalisena kommunikoinnin muotona, kun taas pilli toimii audiovisuaalisena viestinnän välineenä. Selvää on, että pilli viestinnän välineenä on näkyvämpi kuin lippu.

Erotuomarina kuulee useasti pelaajien sanovan, että *"sinähän se täällä johdat"* ja *"sinähän se päätät lopulta"*. Tällaisia sanontoja kuulee, vaikka erotuomari olisikin tehnyt oman päätöksensä avustavan erotuomarin näytönannosta tai sanasta. Siksi käsittelenkin asiaa jaettuna johtajuutena, jossa kuitenkin johtajuus näkyy erotuomarille rakennettuna johtajuutena. Usein erotuomareiden kesken kuulee puhuttavan avustavan erotuomarin ja erotuomarin roolijaottelusta. Erotuomari voi sanoa pelin alussa haluavansa isomman roolin ottelussa tai haluavansa tehdä ensimmäisen päätöksen: *"Jättäkää eka tilanne mulle, niin saan määrättyä linjan"*. Useasti kuulee myös puhuttavan, että avustava erotuomari on tehnyt ison päätöksen erotuomarin

läheisyydessä: *”ole varovainen, älä hypi erotuomarin silmille”*. Tällä halutaan painottaa sitä, että erotuomari on kuitenkin ottelun päättävän elin.

Erotuomareiden välillä on myös paljon sanatonta viestintää, jota muut, paitsi erotuomarit, eivät välttämättä ymmärrä. Erotuomari voi epäselvissä tilanteissa omalla rintamasuunnallaan, liikkeellään tai pienellä sorminäytöllä näyttää, mihin suuntaan hän näki rikkeen tapahtuvan. Avustava erotuomari voi taas omalla toiminnallaan, kuten sivuttaisliikkeellä, lipun kädenvaihdolla tai pienellä rintataputuksella näyttää oman mielipiteensä asiasta. Nämä sanattomat viestinnät rakentavat tiimijohtajuutta ja erotuomarin johtajuutta. Pelaajat eivät välttämättä näe tai huomaa, että erotuomari on kommunikoinut avustavansa kanssa ja sillä perusteella tehnyt päätöksensä. Pelaajat saattavat tiukassa taistelutilanteessa nähdä vain erotuomarin tekemässä päätöstä, ilman tukea ulkopuolisilta, ja pitää häntä päätöksenteon tekijänä, vaikka todellisuudessa hän on tukeutunut avustavan erotuomarin päätökseen.

Edellä on esitetty käsite tiimijohtajuudesta ja jaetusta johtajuudesta. Tiimijohtajuus on Dayn, Gronnin ja Salaksen (2004) näkemyksen mukaan johtajuuden muoto, jossa johtajuus ei rakennu yksilöiden yhteiseksi tuotujen ominaisuuksien yhteytenä, vaan tiimin johtajuus muodostuu tiimin yhteistoiminnan yhteydessä yli tiimin jäsenten yksilöllisten ominaisuuksien. Jaettu johtajuus nähdään taas jakautuneena ilmiönä, missä toimijat ovat toisistaan riippuvaisia ja mikä tuotetaan toimijoiden yhteistyöstettynä toimintona. Tilanteesta riippuen, joku on näkyvämmässä ja johtavammassa asemassa. (Bathurst & Ladkin 2012, 104.) Bathurst ja Ladkin (2012) määrittelevät myös jaetun johtajuuden sosiaaliseen vuorovaikutukseen liitettyinä, jossa johtajuus ilmenee vaikuttamisena verkostossa, ja jonka luonteenpiirteeseen kuuluu muuttuvaisuus ja moniulotteisuus. Tutkimuksessani nousee esille enemmän jaetun johtajuuden käsite, jossa erotuomaristo yhteistyönä rakentaa johtajuutta ja joku on välistä näkyvämmässä roolissa kuin muut.

Bathurst ja Ladkin (2012) jakavatkin tutkimuksessaan johtajuuden kahteen osaluueeseen. Ensimmäisessä johtajuus näyttäytyy jakautuneena ilmiönä, jossa yksilöiden toiminta on riippuvaista muista yksilöistä ja johtajuus rakentuu yhteistyössä. Toisessa johtajuuden katsotaan olevan sosiaaliseen vuorovaikutukseen yhdistettynä. Johtajuus ei tällöin ole tunnistettavissa yksilöiden ominaisuudeksi, vaan verkostoissa

tapahduvaksi toiminnaksi. (Bathurst & Ladkin 2012.) Tässä tutkimuksessa nojaututaan jälkimmäiseen näkemykseen johtajuudesta.

Järjestyksenvalvojan, poliisin ja erotuomarin toiminta voi ulkopuolisin silmissä näyttää joskus raa'alta ja kylmältä kohtelulta toisia osallisia kohtaan. Ulkopuolinen tarkastelija voi nähdä ottelun kuluessa erotuomarin joskus kovaäänisesti määräävänä henkilönä, joka vaatii pelaajia toimimaan haluamansa mallin mukaisesti ja jonka vaatimuksia pelaajat vastahakoisesti noudattavat. Toimintatavat eivät kuitenkaan ole niin yksipuolisesti rakennettuja kuin voisi kuvitella. Kyseisen kulttuurin sisäistänyt henkilö kokee asian kuitenkin luonnollisena, ymmärrettävänä tekona, joka on olosuhteet huomioon ottaen yksi monista hyväksyttävistä käytännöistä. Ulkopuolinen seuraaja ei välttämättä myöskään ole samanlaisessa kehollisessa tilassa kuin peliin osallistuvat henkilöt. On kuitenkin ymmärrettävä, että sosiaalinen konteksti ja siihen liittyvät toimintatavat rakentuvat kaikkien osallistuvien jäsenten ja toimintaolosuhteiden kesken.

Verbaalista aggressiota ja solvausta esiintyy useissa eri ammateissa, kuten opettamisessa, poliisin toiminnassa, hoitajan työssä ja monissa muissa asiakaspalvelutehtävissä. Kuitenkin erotuomarin toiminnassa solvaukset voivat olla paljon voimakkaampia ja kiihkeämpiä useista eri syistä. Folkesson ja muut (2002) sanovat, että urheilukenttä on foorumi korotetulle fyysiselle ja tunteelliselle stressitasolle, jossa toisinajattelu ja suora vastustus auktoritaarista henkilöä kohtaan voi olla suurempi. Toisin kuin muissa edellä mainituissa tehtävissä, erotuomareilla ei ole pelin aikana organisaation tukea takanaan, jos tilanteen hallinta menetetään.

Wolfson ja Neave (2007) tutkimuksessaan esittävät minkälaisilla tekniikoilla erotuomarit käsittelevät heihin kohdistuneita aggressioita ja luotuja paineita. Kyseisen tutkimuksen mukaan erotuomarit uskovat, että suurin osa aggressioista ja solvauksista johtuu ihmisten sääntöjen tietämättömydestä, enemmän kuin oikeista erotuomarin virheistä. Wolfson ja Neave (2007) jatkavat, että erotuomareiden itsetunto heijastuu heidän kyvystä reflektoida omia virheitään ja jatkuvasti muistuttamalla itsellensä onnistumisista ja että virheet ovat harvinaisia. He tunnistivat myös, että positiiviset asenteet virheisiin auttoivat erotuomaria käsittelemään pelin tuomia paineita ja oppimaan virheistä.

Pelaajien sääntöjen tietämättömyys tulee esille myös omissa muistiinpanoissani, josta huomaa, että pelaajan aggressio syntyy juurikin tietämättömyydestä.

Vierasjoukkue oli lähdössä hyökkäykseen ja kotijoukkueen puolustajat olivat korkealla linjassa (lähellä keskiviivaa). Itse olin avustavana erotuomarina niin sanotussa kotijoukkueen paitsiolinjassa, jonka alapuolella makoili yksi hyökkääjä keskikentän tuntumassa. Vierasjoukkueen keskikentän pelaaja pelaa pallon minun laita pitkin puolustavan joukkueen puolelle, jonka jälkeen paitsiossa ollut pelaaja lähtee juoksemaan maalia kohti. Kotijoukkueen puolustavat pelaajat nostavat kätensä ylös paitsion merkiksi, mutta pidän silti lippuani alhaalla. Huomaan, että samasta reumasta missä pallo oli, lähti toinen hyökkääjä juoksemaan, joka ei ollut paitsiossa. Huudan, että pelataan ja näytän kädelläni päätyviivaa kohti sekä lähden kyseisen pelaajan mukana juoksemaan kohti päätyä. Kyseinen pelaaja ottaa pallon mukaan ja tekee tilanteesta lopulta maalin, jonka merkiksi lähden juoksemaan kohti keskiviivaa omalla laidallani. Tässä vaiheessa kaksi puolustavan joukkueen pelaajaa lähtee juoksemaan minua kohti huutaen kuvaannollisesti naama punaisena minulle ”Se oli paitsio! Selvä paitsio! Liputa!”. Molemmille pelaajille näytän kämmenellä, ettei tarvitse tulla lähemmäksi ja samalla huudan takaisin ”Maalintekijä ei ollut paitsiossa!”, johon toinen heistä vastaa ”mutta toinen oli!”. Totesin keskustelussa kyseiselle pelaajalle, että jos pelaaja paitsioasemassa ei pelaa palloa tai kamppaile pallosta se ei ole tuomittava paitsio. Tähän kotijoukkueen pelaaja totesi ”paskapuhetta, mistä lähtien”, johon totesin ”jos et ymmärrä sääntöjä, älä tule mulle huutamaan”. Totesin lopuksi asian olevan loppuun käsitelty ja näytin erotuomarille että voi jatkaa peliä. Sama pelaaja tuli vielä pelin jälkeen kysymään minulta tästä paitsiosta, eikä hän silloinkaan vielä ymmärtänyt tai halunnut ymmärtää miten sääntö menee.

Simmons (2006) haastatteli useita kokeneita erotuomareita omassa tutkimuksessaan. Hän huomasi, että erotuomarit käyttävät useita eri strategioita rakentaakseen kuvaa itsestään ja siitä, että heillä on pelistä kontrolli. Mielikuvan luominen alkaa

ensivaikutelman luomisesta ja loppuu erotuomarin ja joukkueiden poistuttua tapahtumapaikalta. Ennen peliä erotuomarit huolehtivat ulkonäöstään ja vuorovaikutuksen kautta rakennetusta ammattimaisuuden mielikuvasta. Pään ja kehon asennot, katsekontakti, hiustyyli, asun yhdenmukaisuus ja jopa kenkien kunto katsottiin rakentavan haluttua vaikutelmaa ammattimaisuudesta. (Simmons 2006.) Tärkeä onkin luoda heti alusta lähtien ammattimainen kuva itsestä, ja ottaa osalliset huomioon kuten seuraavassa muistelmassa huomataan.

Ennen kentälle menoa pistin päälleni shortsit, erotuomarikerhon edustuspaidan, pelisukat ja nappulakengät. Halusin luoda heti alusta lähtien urheilullista kuvaa itsestäni ja näyttää olevani hyvässä kunnossa. Alkulämmittelimme kahden muun erotuomarin kanssa keskirajan tuntumassa, moikkailen välillä pelaajia. Alkulämmittelyn ohella menin moikkaamaan vierasjoukkueen valmentajaa, tervehdin jo kaukaa tullessa paikalle ja ojensin käteni kättelyä varten. Esitin itseni nimellä vierasjoukkueen valmentajalle, puristin käteltäessä vähän kovempaa mitä normaalisti puristaisin. Puhumisen aikana pidin katsekontaktin yllä ja pyrin olemaan mahdollisimman selvä omassa puheessani. Sanoin vierasjoukkueen valmentajalle peliajan, koska peli alkaa ja miten pelaajavaihdot tulee suorittaa. Hän nyökkäsi ymmärryksen merkiksi ja sanoi ”ok”. Tämän jälkeen jatkoin alkulämmittelyjen ottamista kahden muun erotuomarin kanssa, kunnes huomasin kotijoukkueen valmentajan. Juoksin hänen luokseen ja kättelin myös häntä. En esitellyt kuitenkaan itseäni, koska tunsimme jo toisemme etukäteen. Sanoin hänelle samat asiat, mitä olin sanonut hetkeä aikaisemmin myös vierasjoukkueen valmentajalle. Hän vain nyökkäsi ja sanoi ”joo käy”.

Kun erotuomarit kohtaavat solvaavia tai vihaisia pelaajia he valitsevat useista verbaaleista ja nonverbaaleista viestintäteknikoista menetelmän palauttaakseen järjestyksen ja pelaaja hallinnan. Erotuomarit muuttavat lähestymistapaansa tilanteen vaatimuksen mukaisesti sekä pelaaja kohtaisesti (Simmons 2010). Erotuomarit oppivat tuntemaan pelaajat ja ennen peliäkin sekä pelin aikana usein keskustellaan, ketkä pelaajat usein turhaantuvat ja mihin kannattaa varautua. Pelaajien tunteminen ei saa kuitenkaan vaikuttaa erotuomarin oikeudenmukaisuuteen. Verbaalisen viestinnän

lisäksi nonverbaalista strategiaa käytetään edistämään pelaajien hyväksyntää päätöksistä sääntöjenmukaisina. Simmons (2010) tutkimuksessa haastatellut erotuomarit puhuvat viestintätekniikoista:

”Joskus et sano mitään, vaan myyt päätöksesi pillin äänensävyllä. Jos se on pienen vapaapotkun arvoinen saatat käyttää erittäin lyhyttä ja terävää vihellystä. Mutta jos se on vakava rikkomus käytät erittäin äänekästä, vahvaa ja pitkitettyä vihellystä. Joskus käytän käsisignaaleja, tiedäthän, sormet osoittamassa ylös ja taputan alas. Vähennän tilanteen painetta sanomalla käsin rauhoitu vähän. Avoimen kämmenen käytöllä pelaajien osoittamisen sijaan saadaan enemmän rauhoittava efekti ja neutraalimpi näkökulma.”(Simmons 2006, käänös.)

Erotuomarit tarvitsevat kokemusta määritelläkseen, mitkä käyttäytymiset ja tapahtumat vaativat heidän puuttumistaan ennen kuin niistä tulee liian isoja ongelmia. Erotuomareilta odotetaan itseluottamusta ollakseen vakuuttavia ja tehokkaita kun he puuttuvat peliin. Tehokas vakuuttaminen pelaajien mukaan rakentuu rauhallisesta ja itsevarmasta äänensäyvystä, ja jämerästä, selkeistä käsimerkeistä. Sellaiset näytöt kuten huutaminen, käsien heiluttelu tai korttien heristäminen nähtiin pelaajien toimesta itsetunnon puutteena. Panikointi ja pelaajien kritiikin ottaminen henkilökohtaisesti nähtiin myös refleктоivan huonoa itsetuntoa. (Simmons 2010.)

Seuraavassa otteessa nähdään, kuinka tärkeä erotuomarin on tuoda selkeästi oma asiansa esille ja toimia vakuuttavasti ja näyttävästi niin, että kaikki kentällä olevat toimijat näkevät erotuomarin toiminnan eikä erotuomarin mielipiteestä jää epävarmuutta.

Ottelu kuluu normaalisti, kunnes toisen avustavan erotuomarin edessä vierasjoukkueen pelaaja tönäisee kotijoukkueen pelaajaa selästi. Avustava erotuomari alkaa liputtaa rikeliputusta tilanteesta ja vihellen rikkeen merkiksi pilliini. Vihellyksen jälkeen kotijoukkueen pelaaja tönäisee yhdellä kädellä häntä tönäissyttä pelaajaa ja huutaa ”mitä siinä tönit!”. Samanaikaisesti pistän pillin uudelleen suuhuni ja vihellen kaksi kertaa terävästi ja kovaa pilliini sekä nopeasti spurttaan pelaajien luokse heidän väliinsä sanoen ”okei jätkät rauhassa rauhassa” samalla

tehden käsilläni rauhoittavaa liikettä painaen niitä alas edessäni. Molempien pelaajien päät painuvat katsomaan alaspäin ja he kääntyvät pois tilanteesta, mutta samalla vierasjoukkueen kapteeni tulee tilanteeseen tilanteen ulkopuolelta ja käy vähän tönäisemässä kotijoukkueen pelaaja sanoen ”mitä sie täällä sikaillet”. Kinnitin heti huomioni tähän kapteeniin ja menen hänen ja kotijoukkueen pelaajan väliin ja sanon ”älä sie tule tänne tönimään kun minulla on juttu kesken!”, tämä pelaaja kuitenkin alkoi heti pakittamaan pois tilanteesta, enkä sen enempää saanut kontaktia häneen. Tilanne loppui tähän, ja osoitin kädelläni vapaapotkun paikkaa. Kun olin lähtenyt kävelemään pois tilanteesta, kotijoukkueen toinen pelaaja tulee luokseni ja sanoo ”hei miten toi kapteeni voi tulla vaan tilanteen ulkopuolelta tönimään ja sie et puutu siihen mitenkään?”, johon vastasin ”kyllä puutuin siihen” ja hän vastasi ”ei sitä kyllä huomannut”.

Kuten muistelmasta tulee ilmi, oma toimintani ei välttämättä näkyneet tilanteesta kauempana toimiville henkilöille. Lähellä olleet pelaajat huomasivat toimintani ja hyväksyivät sen, mutta kauempana olleet pelaajat eivät olleet huomanneet puuttumistani kapteenin toimintaan, joten he tulkitsivat minun hyväksyneen tai väheksyneen kapteenin toimintatavan sellaisena asiana johon minun ei tarvitse puuttua. Tämä saattoi johtaa osassa pelaajissa epäoikeudenmukaisuuden tunteeseen, että kaikkia pelaajia ei kohdella tasapuolisesti.

Erotuomarina joutuu myös usein päättämään, keskusteleeko pelaajien kanssa julkisesti ja äänekkäästi niin, että myös muut pelaajat kuulevat asiasta vai kohdistako puheen yhdelle pelaajalle. Keskustelu tai puhuttelu, voidaan tehdä näkyvästi huomiota herättävänä, erillään juoksusta tai pelikatkon aikana (Mellick et al. 2005). Ohessa muutama muistiinpano omista kokemuksistani, miten pelin käynnissä ollessa kommunikatio tapahtuu pelaajien kanssa:

Tiukoissa kamppailutilanteissa hoin jatkuvasti ”kädet, kädet, kädet”, ”älä revi, kädet” ja ”pelaa, pelaa vaan, hyvä taistelu”. Ei rike tapauksissa, missä pelaaja kääntyi katsomaan minua näyttäen siltä, että olisi halunnut vapaapotkun, heilutin käsiäni ristiin ja sanoin ääneen ”ei

rikettä”. Monesti myös tilanteissa missä pelaaja kaatui näytin käsilläni palloa ja sanoin ”pelaa pelaa” tai ”palloon!”.

Juttelin vierasjoukkueen kapteenille tapahtuvassa kulmatilanteessa repimisestä, sanoin hänelle kesken pelin että ”turhaan revit täällä, mie kyllä näen” ja huutanut vielä kulmapotkun antamis hetkellä ”kädet alas!!”, sillä huomasin myös muutaman muunkin pelaajan repivän toisiaan. Kyseisessä tilanteessa kapteeni ei repinyt enää.

Usein erotuomari joutuu kuitenkin keskustelemaan tai puhuttelemaan pelaajia pelikatkon aikana näkyvästi rakentaakseen päätökselleen näkyvyyttä ja tuodakseen esille oman linjansa:

Hetkeä myöhemmin keskikentällä tapahtuneessa tilanteessa sama kapteeni taisteli pallosta kotijoukkueen pelaajan kanssa, jolloin hän repi kotijoukkueen pelaajan maahan kaksin käsin. Hän repi toisella kädellä kotijoukkueen pelaajaa paidasta ja toisella läheltä kaulaa hartiaseudulta. Olin noin viiden metrin päässä tilanteesta ja nopeasti reagoiden vihelsin pilliin kovaa ja vahvasti sekä vielä toisen kerran perään tehden kaksi terävää vihellystä ilmoittaakseni, että nyt seuraa jotain muutakin. Huusin äänekkäästi ”kapteeni tänne näin!” ja samalla tein vetävän liikkeen kädelläni, mikä lähti kapteenin osoittamisesta avoimella kämmenellä ja päättyi käskevästä liikkeenä tulla luokseni. Nostin ryhtiäni, osoitin maalille ja puhuin kovaäänisesti, että varmasti kaikki pelaajat kuulisivat: ”Ensiksi revit maalilla josta jo sanoin ja nyt uudestaan revit, enää ei revitä!”. Puhuin kovaäänisesti, sillä halusin kaikille pelaajille ilmoittaa, että repiminen käsin ei ole sallittua ja sitä oli tapahtunut jo liikaa molempien joukkueiden osalta. Puheen aikana katsekontakti oli tiukasti kapteenissa ja samalla tein käsilläni kieltävän liikkeen, joka lähti kädet ristissä edestäni ja levitin ne terävästi niin isoksi sivuille kuin vain pystyin. Tänä aikana alkaen ensimmäisestä vihellyksestä huomasin, että koko katsomo, pelaajat kuin vaihtopenkitkin olivat hiljaa odottaen mitä tekisin. Kaikkien paikalla olijoiden huomio oli saatu, mikä aiheutti myös toivotun lopputuloksen, pelaajien repimiset loppuivat.

Kuten Mellick ja muut (2005) sanovat, että ominainen piirre taidokkaalle kommunikoinnille päätöksenteossa on saada rikkovan pelaajan huomio ja ylinäytellä päätöksenteon interaktio, jotta heijastetaan itsevarmuutta päätöksessä ja saavutetaan käsitys päätöksenteosta oikeudenmukaisena. Kokemus erotuomarin päätöksenteon myymisestä ja sen interaktiosta ei lopu pelkästään omiin kokemuksiini erotuomarina, vaan olen huomannut saman kaavan toistuvan toimiessani avustavana erotuomarina:

Erotuomari vihelsi pilliinsä vahvasti ja pitkästi, jonka jälkeen hän jatkoi parilla vihellyksellä. Hän huusi pelaajan luokseen puhuttelua varten. Pelaaja käveli tuomarin luokse ja kyyristyi alas korjaamaan sukkaansa, johon erotuomari huusi ”katso minua ja kuuntele äläkä korjaa sukkaasi!”, samalla tehden nostavan liikkeen kädellensä. Koko stadion hiljeni kuuntelemaan mitä erotuomarilla oli sanottavaa. Tilanne tuntui kestävän pitkään, vaikka oikeasti se kesti kymmenisen sekunttia. Liki 2000 katsojaa, joukkueet ja minä kuuntelimme mitä erotuomari sanoisi. Vaikka erotuomari puhui minusta todella kaukana, kuulin silti selvästi mitä hän sanoi. Omalla toiminnallaan hän loi itsestään tilanteessa keskipisteen, jota muut seurasivat tarkasti.

Erotuomaritoimintaan liittyvät tutkimukset esittävät, että erotuomareiden kommunikointitaidot ovat isossa osassa pelaajien reaktioihin annetuissa tuomioissa. Kuten Thatcher (2005) toteaa tutkimuksessaan, erotuomarit ovat motivoituneita ylläpitämään omaa olemustaan kentällä ja kentän ulkopuolella luodakseen kilpailullisen, itsevarman ja päättäväisen mielikuvan itsestään. Myös Simmons (2010) esittää, että korkean tason erotuomarit käyttävät laajaa repertuaaria verbaaleja ja nonverbaaleja tekniikoita ”myydäkseen” päätöksensä ja minimoidakseen pelin häiriötekijät. Lisäksi Mellick ja muut (2005) sanovat, että ominainen piirre taidokkaalle kommunikoinnille päätöksenteossa on saada rikkovan pelaajan huomio ja ylinäytellä päätöksenteon interaktio, jotta heijastetaan itsevarmuutta päätöksessä ja saavutetaan käsitys päätöksenteosta oikeudenmukaisena.

Pelaajien huolenaihe tuomareiden pätevyydestä ja luotettavuudesta on rinnakkainen organisaatioteorian löydöksiin, että työntekijät kokevat epäoikeudenmukaisuutta silloin kun on poikkeuksia odotetuista käytänteistä (van den Bos, Vermunt & Wilke 1996). Yksi implikaatio on se, että erotuomareiden pitää huolehtia oman olemuksensa

esittämisestä niin itsevarmana ja ammattitaitoisena, kuin osoittaa huomiota muodollisuuksiin ja käytänteisiin (Simmons 2010). Tutkimukset osoittavat, että edellä mainittu tapa toimia on tärkein alun kohtaamisissa, varsinkin ennen peliä kun muodollisuudet hoidetaan, sillä ensivaikutelmat muokkaavat myös myöhempiä käsityksiä oikeudenmukaisuudesta (Lind et al. 2001). Muodollisuus, ammattitaitoisuus ja itsevarmuus ovat ennen pelin alkua merkittävämpiä tekijöitä. On tärkeä, että erotuomari luo kuvaa itsestään luotettavana sekä ammattitaitoisena henkilönä niin pelaajille kuin muille joukkueen taustahenkilöille:

Ennen pelin alkua, pyysimme molempien joukkueiden joukkueenjohtajia (JJ, vieras V) käymään pukuhuoneessamme jotta voisimme keskustella otteluun liittyvistä asioista. Joukkueenjohtajien koputtaessa oveemme pyysimme heidät sisään ”sisään vain!”, samalla hetkellä nousimme seisomaan tuoleiltamme ja asetuiimme riviin vastaanottamaan joukkueenjohtajat. Kättelimme joukkueenjohtajat ryhdikkäästi samalla esitellen itsemme. Pelin erotuomari (ET) alkoi käydä läpi peliin liittyviä asioita

joukkueenjohtajille:

ET: ”kotijoukkue pelaa koko punaisessa, minkäväriset asut teillä on?”

VJJ: ”valko-musta-valko”

ET: ”Entä maalivahti?”

VJJ: ”Koko oranssi”

ET: ”Hyvä, silloin se ei haittaa meitä. Me tulemme mustalla paidalla.

Onko pelaajilla mitään tukia tai siteitä?”

JJ: ”Ei ole”

ET: ”Jos kuitenkin on niin pelaajan pitää käydä minulle näyttämässä.

Lämpöhousuista ei varmaan tarvi mainita ja sukkien teipin pitää olla

samaa väriä päävärin kanssa. Jos ei oo niin me poistetaan ne tuossa

tarkastuksessa. Vihellän sit koppien edessä seitsämää minuuttia ennen

niin tarkastetaan siinä varusteet ja mennään kentälle kätteleen. Oliko

muuta vielä?”

AET1 (minä): ”Vaihdot tapahtuvat sit minun kautta. Pyytäkää

seuraavasta vaihtoa ja pelaajan pitää olla valmiina menemään

kentälle. Vaihdettava pelaaja ei saa mennä kentälle ennen kuin

edellinen on tullut pois ok?”

JJ: ”ok”

Kättelimme uudestaan joukkueenjohtajat, toivotimme heille onnea

peleihin ja aloimme valmistautua peliin vaihtamalla asusteemme.

Tutkimusten mukaan erotuomari, joka sanoo ja toimii tarpeettomasti kentällä, voi negatiivisesti vaikuttaa omaan uskottavuutensa. Tutkijat väittävät, että jos erotuomareilla olisi parempi tietoisuus kommunikoinnin vaikutuksesta pelaajiin ja paremmat kommunikaatiotaidot, voitaisiin erotuomarin ja pelaajien välisiä konflikteja välttää ja jopa poistaa negatiiviset seuraukset heidän päätöksenteossaan. (Bar-Eli et al. 1995.) Simmons (2006) korostaa tutkimuksessaan, että erotuomareilla on erityisen tärkeä esiintyä rauhallisena ja itsevarmana, eikä ylimielisenä tai vihaisena, estääkseen ja johtaakseen pelaajien aggressioita ja väärinkäyttäytymistä. Simmons (2010) esittää myös, että pelaajat ovat herkkiä kommunikoiviin näyttöihin, olivat ne sitten joko rauhallisia, selittäviä tai suuttumusta osoittavia.

Vapaapotkun jälkeisessä tilanteessa pelaajat törmäsivät toisiinsa ja kaatuivat maahan. Ylös noustessaan pelaajat suivaantuivat toisilleen ja

alkoivat nimitellä toisiaan. Juoksin nopeasti tilanteeseen molempien pelaajien väliin käsilläni levittäen pelaajia irti toisistaan. Käytin edukseni isoa kokoani ja rauhallisella äänellä sanoin molemmille ”rauhoittukaa, easy jätkät”, jolloin toinen pelaaja sanoi ”kato ku se astuu päälle!” johon totesin ”en nähnyt että olisi astunut, ja tuskin tahallaan, joten rauhoitu ja keskity peliin”. Pelaaja mumisi vielä jotakin kun hän lähti juoksemaan paikalleen, mutta en saanut selvää että mitä.

Kuten edellä olevasta muistelmasta voidaan huomata, erotuomarin rauhallinen olemus ja tekeminen tarttuu myös pelaajiin, vaikka he olisivatkin kuinka kiihkeitä tilanteessa. Jos erotuomari ei puuttuisi tällaisissa tilanteissa pelaajien väliseen nimittelyyn, pelaajat todennäköisesti jossain vaiheessa joko kostaisivat toiselle pelaajalla ylilyönnillä tai ottaisivat muuten johtajuuden omiin käsiin. Seuraavassa muistelmassa nähdään, kuinka tärkeitä kommunikoinnin näytöt ovat pelaajien hallinnassa ja pelaajien reaktioissa.

Hetkeä myöhemmin tämä kyseinen pelaaja osallistui pallontavoittelu tilanteeseen, jossa häntä rikottiin selästä työntämällä kun hän oli ilmassa ja hän laskeutui osittain kyljellään maahan. Vihelsin nopeasti pilliini ja osoitin rikesuunnan, jonka jälkeen tämä pelaaja alkoi huutamaan minulle vaatien korttia rikkovalle pelaajalle sanoen ”miksi annoit edellisestä tilanteesta mutta et tästä!?”. Vastasin pelaajalle ”aivan eri tilanne”, samalla levittäen käteni aukinaiseksi kämmenpohjat pelaajaa kohti, kohauttaen olkapäitä ja kallistaen päätäni näyttäen ”minkä minä sille voin”. Pelaaja tähän tuhtuneena huusi ”saatanan levittelijä” ja juoksi jotakin mumisten pois tilanteesta.

Edellä kuvatussa tilanteessa pelaaja tuhtui, koska kommunikoinnilla esitin hänelle epäselvästi oman ajatukseni asiasta. Näyttöni näytti siltä, että minulla ei olisi ollut mahdollisuutta toimia toisin tai en ollut tilanteessa päättävänä tekijänä. Hyvänä kommunikointitapana olisikin ollut selvästi viheltää rike, näyttää paikka ja todeta pelaajalle ettei tilanne vaadi varoitusta ja kääntyä jatkamaan peliä. Liiallinen kommunikointi voi siis olla negatiivista, jos se on vääränlaista kuten aikaisemmin on todettu ja huonontaa oikeudenmukaisuuden tunnetta.

Simmons (2010) jatkaa, että havainnot tasapuolisesta kohtelusta yksilöitä ja joukkueita kohtaan edistää oikeudenmukaisuuden tunnetta pelaajilla. Etunimien käyttäminen erotuomarin toimesta voi viitata helposti lähestyttävyyteen, mutta jos erotuomari ei tiedä kaikkien pelaajien nimiä voivat pelaajat ajatella, että erotuomari on liian tuttavallinen toiselle joukkueelle. Tämä heikentää näkemystä erotuomarin johdonmukaisuudesta.

Vaikka tunnenkin suurimman osan kotijoukkueen pelaajista nimeltä, kutsun heitä silti numerolla pelissä. Haluan säilyttää tasa-arvoisuuden molemmille joukkueille, sillä en tunne vierasjoukkueen pelaajia. Huomaatan myös muutamalle kotijoukkueen pelaajalle, että puhuttelevat minua erotuomarina pelin ajan, vaikka he tuntisivatkin minut.

Johtajuuden kuvan ja oikeudenmukaisuuden takia on myös otettava huomioon, että suhde pelaajien ja erotuomareiden välillä voi olla erilainen pelitapahtumien aikana kuin niiden ulkopuolella. Erotuomareilta odotetaan ammattimaista kuvaa myös pelitapahtumien ulkopuolella. Erotuomarin rooli voi jatkua vapaa-ajallakin, ja pelaaja voi tulla juttelemaan peliin liittyvistä asioista pelin jälkeisenä iltana, tai jopa sosiaalisessa mediassa, kuten seuraavassa otteessa, erotuomarin mielipidettä asiasta.

Pelaaja: ”nyt on pakko kysyä... miten et antanu sille ... maalivahille punasta?!”

Minä: ”ei ollut ilmeinen maalintekotilanne”

Minä: ”ei ollut siis mitään syytä antaa”

Pelaaja: ”pakko oli tos kelata sitä tilannetta mistä mulle annettiin viime vuonna”

Minä: ”no mie uskon, että (nimi) näki sen silläläilla että estit ilmeisen maalintekotilanteen”

Pelaaja: ”nojoo voi olla”

Erotuomarin rooli voi joskus jatkua yllättävissä tilanteissa tai paikoissa (esimerkkinä baarissa käyty keskustelu):

Pelaaja: ”hei hyvin vihelsit tänään”

Minä: ”kiitos, hyvin pelasit tänään”

Pelaaja: ”sulla on hyvä tasainen linja, se ei muutu niin se on hyvä”

Minä: ”joo musta se on kans hyvä, välistä kuulemma liian antava”

Pelaaja: ”se on hyvä, futistahan se on”

Minä: ”joo ei voi kaikkea pieniä rikkeitä viheltää, sitähan viheltäis koko ajan”

Erotuomarin toiminnassa ulkoinen olemus, erityisesti katseen, kehon olemuksen ja liikkeen on koettu olevan yhteydessä päätöksentekoon ja hyväksytyihin päätöksiin (Mellick et al 2005). Nonverbaalisen kommunikoinnin tutkimukset ovat pitkään tunnistaneet katseen ja kehon hallinnan itsevarmuutta välittävänä päätöksenteon pääelementteinä (Argyle 1996; Bull 2002; Smeltzer, Waltman & Leonard 1999; Wagner & Lee 1999). Erotuomarin halukkuutta hakea katsekontaktia rikkoneesta pelaajasta, kun vapaapotku on myönnetty, katsottiin myös tukevan päätöksenteon luotettavuutta (Weinberg & Richardson 1990).

Aloitin pelin viheltämällä pilliini. Peli alkoi vauhdikkaasti ja pysyttelin pelin läheisyydessä ollakseni lähellä jos jotain sattuisi. Pelattiin vasta toista minuuttia kun sattui jo selvä rike, johon pelaajat huusivat yhteen ääneen ”hei!” haluten vapaapotkua. Vihelsin voimakkaasti pilliini ja näytin suoralla kädelläni rikkomuksen suunnan samalla kävellen rikkomuspaikalle. Halusin nopealla toiminnallani näyttää, että olen paikalla sekä seuraan peliä ja ettei pelaajien tarvitse huolehtia oikeudenmukaisuudesta. Kun vihelsin keskityin samalla hakemaan katsekontaktia rikotun pelaajan kanssa. Halusin saada hänen huomionsa. Vihellyksen aikana hain myös ryhdikkäämpää asentoa ja pyrin selvästi näyttämään että olen päätökseni tehnyt. Kaikki hyväksyivät päätöksen ja jatkoivat normaalisti peliä.

Mellickin ja muiden (2005) tekemän tutkimuksen mukaan katseen välttäminen rikkoneen pelaajan kanssa ja peruuttaminen pois tapahtumapaikalta ovat epäpätevän erotuomarin käytäntöjä. Edellä mainitun kaltaisen käyttäytymisen katsotaan olevan vetäytymisen ja välttämisen mekanismeja, joissa erotuomari yrittää paeta päätöksentekoon kohdistuvaa kritiikkiä muilta pelin osallisilta (Grumet 1999).

Bar-Eli ja hänen kollegansa (1995) esittävät, että ottelun osallistujien todennäköisyys turhautua ja suuttua on yhteydessä negatiiviseen erotuomari toimintaan. Heidän tutkimuksensa esittää, että edellä mainitussa mielentilassa pelaajat ja valmentajat ovat todennäköisemmin alttiita vakaviin rikkomuksiin, ilmaisemaan vahvoja mielipiteitä ja heidän keskittymisensä vaihtuvan pelin sijasta erotuomarin toimintaan.

Kaissidis ja Anshel (1993) täydentävät Bar-Elin ja hänen kollegoidensa (1995) tutkimusta. He identifioivat, että erotuomari jolta puuttuu näkyvä itsevarmuus päätöksissä, oli yksi neljästä olosuhteista, joissa pelaajat ja valmentajat väittelivät toimitsijan (erotuomarin) kanssa. Tiedossa on myös, että erotuomarin kommunikointi voi vaikuttaa pelaajien suorituskyykyyn tunnetilojen kautta. Erotuomarit, jotka säilyttävät katsekontaktin rikkovan pelaajan kanssa ja siirtyvät tai kehollisesti kallistuvat rikkomuspaikkaa kohti heijastavat itsevarmuutta päätöksissä, vaikeivat itse olisikaan varmoja päätöksestä itsessään, ja tällä tavalla ylläpitävät pelin johtajuutta. (Mellick et al 2005.)

Kotijoukkueen pelaaja rikkoo vierasjoukkueen pelaajaa avustavan erotuomarin edessä, jonka avustava erotuomari liputtaa ja johon vastaan vihellyksellä. Kenelläkään ei ole epäselvää, että tilanteessa ei ollut rikettä. Rikkonut pelaaja lähtee pakittamaan pois tilanteesta, mutta potkaisee vielä kuitenkin palloa kauemmas tilanteesta. Nopeasti reagoiden vihellen kaksi kertaa terävästi pilliini huutaen tämän pelaajan luokseni "(numero) tänne näin!". Pelaaja lähtee kävelemään luokseni, ja lähdin itse kävelemään häntä vastaan. Päästyäni lähemmäksi sanoin pelaajalle normaalilla äänensävyllä "Et voi mennä potkimaan enää palloa vihellyksen jälkeen", johon pelaaja vastasi huutaen "mutta siirsin sen vain oikeaan paikkaan!". Tähän huutoon reagoiden kohotin myös omaa äänenvoimakkuuttani ja huusin pelaajalle takaisin "Sinun ei tarvitse siitä huolehtia, minä päätän missä on oikea paikka!", tähän pelaaja sanoi vielä "mutta..", jonka keskeytin kysymällä kovaäänisesti "ymmärretty!?" ja pelaaja vastasi "Ok, ok" kääntäen samalla katseen pois pitäen käsiään edessään rinnan korkeudella kämmenet minuun päin. Vastasin vielä pelaajalle "hyvä", jonka jälkeen käännäin pois tilanteesta ja annoin pelaajille luvan jatkaa peliä. Pelin jälkeen kyseisen

pelaajan joukkueenjohtaja tuli sanomaan, että oli jämerää ja varmaa johtajuutta sekä kiitteli hyvästä tuomarinista.

Edellä mainitussa tilanteessa itsevarmuus heijastui kehon olemuksena, äänensävynä ja katsekontaktina pelaajaan. Hain pelaajasta otetta lähestymällä häntä, näyttäytymällä isona, katsekontaktilla ja vastaamalla samalla äänensävyllä, jolla hän jutteli minulle. Kun hän käänsi katseensa pois, tiesin että sanomani oli mennyt perille. Sanonkin, että äänensävy ja sen muuttaminen on tärkeässä roolissa erotuomarin kommunikoinnissa johtajuuden ja oikeudenmukaisuuden rakentajana.

Myös Grumetin (1999) mukaan henkilö, joka on päättänyt ottaa katsekontaktin toisen yksilön kanssa, on ilmaissut omalla toiminnallaan olevan valmis ja halukas kohtaamaan yhteenoton. Erotuomarin kohtaaminen rikkoneen pelaajan kanssa nähdään välittömänä ja taidokkaana keinona päätöksen viestinnästä. Tämä tapa synkronoi hyvin erotuomarin liikkeeseen kohti rikkomuspaikkaa kanssa, samalla kun hän viheltää pilliin, mikä painottaa lisää erotuomarin halua kohdata rikkeentekijän huomio. Tämä on ensimmäinen askel kun rakennetaan kontaktia muihin osallisiin. (Mellick et al 2005.)

5.2 Aistillisuus vuorovaikutuksessa

Erotuomarilla on käytössään valtavamäärä erilaisia elementtejä, joiden avulla hänellä on mahdollisuus rakentaa johtajuutta ja johtaa peliä. Erotuomarin toimintaan liittyvät elementit rakentuvat erotuomarin omasta olemuksesta ja käytettävistä olevista varusteista, joiden avulla hän voi rakentaa kommunikointia muiden peliin osallistuvien toimijoiden kesken. Erotuomarin varusteet rakentuvat univormusta, johon kuuluu paita, shortsit, sukat ja kengät, keltaisesta ja punaisesta kortista, pillistä, muistiinpanovälineistä ja avustavilla erotuomareilla myös lipuista.

Erotuomari rakentaa elementtien avulla johtajuutta omassa toiminnassaan. Näiden elementtien tarkoitus on auttaa erotuomaria hallitsemaan peliä ja tiedottamaan muita pelin toimijoita pelin kulusta. Näistä tärkeimpänä kommunikoinnin elementtinä pidän pilliä, joka on ääni aistillinen elementti ja jonka avulla saadaan helposti kaikkien toimijoiden huomio. Pilliä voidaan käyttää myös näkyvänä elementtinä, jonka avulla voidaan kontrolloida peliä ilman pilliin viheltämistä. Pilliä näyttämällä voidaan

kontrolloida pelaajia odottamaan, että erotuomari viheltää pilliinsä pelin jatkamista varten.

Antaessani vapaapotkun rikkeestä, näytin pelaajille kädellä maahan ja sanoin ”täällä on paikka”, minkä jälkeen viitoitin pallon kanssa olevan pelaajan luokseni toistaen ”täällä on paikka”. Pelaajan tultua paikalle ja asetettuaan pallon maahan odotin, että hän huomasi minut jolloin nostin pillin meidän väliimme näyttäen sitä ja sanoin ”pillistä jatkuu” samalla pitäen katsekontaktin koko ajan. Pelaaja nyökkäsi takaisin. Tämän jälkeen sanoin muuriin tulleille pelaajille näyttäen pilliä edessäni ”se on pillistä poikki niin pakittakaa valmiiksi jo”, jonka jälkeen laskin etäisyyden pallosta ja siirsin muurin paikalleen. Tämän jälkeen siirryin sopivalle paikalle seuraamaan tilannetta ja vihelsin pilliin.

Lukuun ottamatta aloituspotkua, puoliajan alkamista sekä päättymistä, maalien hyväksymistä uudella aloituksella ja peliajan loppumista, erotuomarin pitää sääntöjen mukaan viheltää pilliin ilmoittaakseen, että sääntörikkomus on tapahtunut ja ilmoittaakseen pelaajille peli on pysäytetty hetkellisesti (FIFA 2015).

Pillin käyttö on erotuomarin pääsäännöllisin kommunikoinnin väline päätöksenteossa. Hyvän pillin käytön on todettu olevan perusvaatimuksena taitavan erotuomarin kommunikoinnin käytänteenä. Erotuomarin pillin äänensävyyn pitäisi tarkoittaa, oliko rike joka tuomittiin fyysinen (vaikuttaa pelaajan turvallisuuteen) vai teknillinen. Pillin käyttäminen sisältyy itsessään nonverbaaliseen viestintään ja sitä tulee harkitusti käyttää viestinnän jatkeena. Toisin sanoen erotuomarin pillistä tulee tärkeä ääntämisen varuste, jolla erotuomari voi ilmaista tunteitansa ja/tai asenteitansa ottelun osallisille pelkästään tuomioiden ilmaisimen sijasta. (Mellick et al 2005.)

Pelattiin kotijoukkueen päädyssä. Vierajoukkueen pelaaja oli pääsemässä kulmassa hyvään hyökkäykseen, kunnes kotijoukkueen pelaaja tulee kovaa myöhässä tilanteeseen taklaten hyökkäävää pelaajaa suoraan jalkoihin. Olin lähellä tilannetta, vihelsin nopeasti pilliini ensin pitkäkestoisesti, jonka jälkeen jatkoin vihellystä parilla terävällä vihellyksellä ilmoittaen muille toimijoille että nyt seuraa

jotakin. Huusin rikkovaa pelaajaa numerolla, ja samalla kaivoin taskustani nopeasti keltaisen kortin jonka nostin pääni yläpuolelle noin parin metrin päässä rikkovasta pelaajasta. Tähän yksi kentällä olleista kotijoukkueen pelaajista sanoi ”hyvä vihellys ja hyvä kortti”, johon vastasin ”oliko?” samalla kääntäen katseen tähän pelaajaan vähän virnuillen kun näin hänenkin virnuilevan, ja hän tokaisi vielä ”oli oli, esimerkillinen ja oikein meni”.

Kuten aikaisemmassa tutkimuksessa on tuotu esille, vuorovaikutus pelaajien kanssa ja päätösten esittäminen varmana luo oikeudenmukaisuuden tunnetta. Tässä edellä mainitussa tilanteessa, yksikään pelaaja saatikka katsoja, ei alkanut protestoimaan päätöstäni. Tästä voidaan päätellä, että selkeä pillin käyttö, päätöksenteon myyminen ja kommunikoinnin itsevarmuus heijastaa oikeudenmukaisuutta muissa toimijoissa.

Erotuomareiden tuleekin olla tietoisia ja heillä tulee olla käsitystä siitä, miten vihellyksen kesto, voimakkuus, laatu ja terävyys heidän vihellyksessä voi ilmaista tunteita ja asenteita samalla tavalla kuin sanotut sanat (Mellick et al 2005). Esimerkiksi, pillin äänenvoimakkuus voi painottaa päätöksentekoa, pituus rikkeen vakavuutta ja laatu voi ilmaista erotuomarin itsevarmuutta päätöksenteossa.

Vakavissa rikkeissä, useampi vihellys ja vihellyksen terävyys näkyekin pelaajille informaationa, että erotuomari on huomannut jotain vakavampaa ja aikoo tehdä jotain normaalista poikkeavaa. Seuraavassa ote siitä, miten minä rakennan ”näyttämöä” ennen kuin varoitan pelaajaa.

Pelaaja kampataan piittaamattomasti edessäni, ilman että lähellä on edes pelitilannetta. Vihellän kerran kovaa pilliini ”Piiiiiip” jonka jälkeen jatkan kahdella lyhyellä mutta terävällä vihellyksellä ”pi-piip”. Toisen vihellyksen aikana teen vetävän liikkeen kädelläni rikkovaa pelaaja kohti ja vedän käteni takaisin itseeni ja osoitan maahan käskien pelaajaa luokseni, ilman verbaalista viestintää. Tässä vaiheessa, kun pelaaja on saapunut luokseni, otan pillin pois suustani ja kaivan taskustani keltaisen kortin. Näytän keltaista korttia rikkoneelle pelaajalle korkealla pääni yläpuolella käsi suorassa, samalla pitäen kehon suuntaa ja katsetta rikkonutta pelaajaa kohti. Samalla pudistan

päättäni ja sanon pelaajalle ”ei enää”. Katson pelaajaa jopa pari sekunttia sen jälkeen, kun hän kääntyy tilanteesta pois.

Koska erotuomarin pillin käyttö on pääsäännöllinen kommunikoinnin väline, on se myös ensimmäinen asia, jota tarkastellaan ja arvostellaan kontekstissa toimijoiden toimesta, sillä se voi paljastaa erotuomarin tunne- ja aktiivisuuden tilan (Mellick et al 2005). Pillin käyttö voi olla myös keino kontrolloida pelaajia päätöksenteon jälkeen, esimerkiksi käyttäen pilliä apuna kutsuessa pelaajaa paikalle. Myös Baer (1990) omassa tutkimuksessaan tuo esille, että tehokkaan pelin kontrollin aikaan saamiseksi pilli kommunikoinnin elementtinä on ammattimaisen erotuomarin päätöksenteossa kommunikoinnin tapa. Seuraavassa otteessa nähdään, kuinka pillillä voidaan kontrolloida pelaajia ja myös kutsua heitä-

Kotijoukkue oli tekemässä hyvää hyökkäystä vastustajan päädyssä. Kotijoukkueen pelaaja menettää hetkeksi pallon hallinnan ja puolustava pelaaja juoksee hyökkääjän ja pallon väliin. Hyökkääjä vahingossa potkaisee puolustavaa pelaajaa kaataen tämän, jonka jälkeen seuraavasta potkusta potkaisee pallon maaliin. Vihellän kovaa pilliini ja osoitan vapaapotkua puolustavalle joukkueelle. Pelaajat lähtevät pois tilanteesta ja alkavat valumaan kohti omia paikkojaan, mutta kotijoukkueen kapteeni alkaa äänekkäästi puhumaan ”siinäköän mittään ollut perkele ei sulta mikään onnistu”. Juoksin reippaasti rikepaikalle ja vihelsin terävästi kaksi kertaa pilliini ja huusin ”kapteeni tänne näin!”. Kapteeni kääntyi ympäri ja lähti tulemaan takaisin minun luokseni. Sanoin kapteenille tuimasti ”et sie voi joka tilanteesta mulle mussuttaa ja nyt teidän joukkue lopettaa tuon protestoinnin kokonaan”, johon kapteeni nyökkäsi ja lähti pois.

Edellä mainittu pillin käyttötieteellinen sekä miten sen käyttö poikkeaa rikkeen vakavuudesta riippuen, nousee esille myös muissa muistiinpanoissani:

Vihelsin lyhyitä, mutta kuitenkin teräviä vihellyksiä pienissä rikkeissä(esim. pallon osuessa kattoon).Vakavammissa rikkeissä vihelsin kovempaa ja myös näytöt oli terävämpiä. Tilanteissa joissa oli pieni rike, vihellys ja näytöt oli vaatimattomampia.

-- vierasjoukkue pääsi hyvään hyökkäykseen, jolloin kotijoukkueen puolustaja taklasi hyökkävää pelaajaa tarkoituksenaan ainoastaan lopettaa vierasjoukkueen hyökkäys. Vihelsin terävästi ja pitkään ensimmäisellä kertaa pilliin ja sen lisäksi kaksi kertaa kovaa uudestaan näyttääkseni muille, että tilanne on minun hallussa—

Myös pelaajien toiminnasta voidaan päätellä useasti, mitä tilanteessa on käynyt. Tarkkana oleva erotuomari voi nähdä ja tunnistaa pelaajissa sellaisia kehollisia elementtejä, jotka paljastavat heidän ajatuksensa ja mielteensä eri tilanteissa. Useasti erotuomareita muistutetaankin, että lukekaa pelaajia ja tarkkailkaa heidän toimintaansa. Joskus pelaajat voivat myös epäonnistuessaan myös kiroilla tai muuten äännähdellä pettymystä paljastaen mielipiteensä, jolloin kehollisuuden ymmärtäminen nousee tärkeään rooliin.

Sivurajan läheisyydessä neljä pelaajaa taisteli pallosta. Tilanne oli kaoottinen ja huomasin, että yksikään pelaaja ei hallinnut palloa, vaan kaikki yrittivät potkaista palloa pois tilanteesta. Yksi pelaajista onnistuikin potkaisemaan palloa, jonka seurauksena pallo kimposi usean pelaajan jalan kautta sivurajasta yli. En ollut varma, kenen jalasta pallo meni yli kaoottisen tilanteen jälkeen. Huomasin kuitenkin, kuinka toinen tilanteessa ollut kotijoukkueen pelaaja puhalsi pettyneenä ja heilautti käsiään alas samalla kääntyen pois tilanteesta kohti omaa maaliensa. Samaan aikaan toinen vierasjoukkueen pelaaja oli jo kääntynyt sivurajaa kohti ja lähtenyt hakemaan palloa. Samalla kaksi muuta tilanteessa ollutta pelaajaa nostivat kätensä ylös kääntyen katsomaan minua ja sanoen ”meille” ja ”meidän”. Nostin käteni näyttämään vierasjoukkueen rajaheittoa ja pelaajat lähtivät omille paikoilleen ilman sen kummempia vastalauseita. Vaikka en nähnyt kenen jalan kautta pallo meni sivurajasta yli tein päätöksen perustuen kuulemaani pelaajan pettymykseen ja vartalon liikkeisiin, joista ilmeni pelaajan tienneen pallon menneen heidän joukkueensa pelaajasta yli.

Joskus jopa pelaajat ja muut toimijat vetoavat puheessaan aisteihin. Useasti kuulee pelaajien huutavan ”kuuntele miten kopisee!” tai ”kopisee!”. Myös silloin, kun pallo menee hyökkääjän potkusta päätyrajan yli osuen ensin puolustajaan, kuulee usein

huudon ”osu kuulu kosketus!”. Ohessa esimerkki merkintä, miten pelissä voi eri toimijat vaatia tuomiota kuulemisen perusteella.

Vaihtokoppien edessä oli kamppailu ja sekava tilanne pallosta monen pelaajan kesken. Pelaajat pitkän ajan taistelivat pallosta saadakseen sen haltuunsa, mutta pallo pomppi pelaajien välillä niin ettei se ollut kenenkään hallussa. Yhtäkkiä osa pelaajista huusi ”hei kopisee!”, ja yksi näistä pelaajista sai potkaistua pallon pois tilanteesta. Huusin ”pelataan” ja lähdin juoksemaan pallon perään. Samalla kuulin, kun kotijoukkueen penkiltä kuuluu kommenttina ”ymmärrän ettei se näe, mutta kun se ei kuulekkaan!”.

Erotuomarilla on muitakin elementtejä käytettävissä, joilla hän voi kontrolloida peliä kuin pelkkä pilli. Aikaisemmin on ollut puhetta jo kehon merkityksestä, mutta on tärkeä huomioida myös kortit ja avustavien erotuomareiden käytössä olevat liput. Kuten tämän osion alussa tuli ilmi, erotuomarit yhteistyössä rakentavat johtajuutta.

Vierasjoukkue oli päässyt hyvään hyökkäykseen, kattelin tilanteen kehittymistä kentän laidalta avustavana erotuomarina. Vierasjoukkueen keskikentän pelaaja syöttää korkean laakapallon kohti maalia, jossa hänen joukkuekaverinsa lähtee pallon perään. Kotijoukkueen puolustavat pelaajat luulevat tilannetta paitsioksi, ja jäävät paikalleen seisomaan nostaen kätensä ilmaan ja kääntäen katseen minuun. Tilanne ei kumminkaan ole paitsio, joten annan pelin jatkua normaalisti ja näytän kädelläni päätyä kohti osoittaen että pelataan. Vierasjoukkueen hyökkääjä ottaa pallon rinnalla haltuunsa, mutta menettää sen verran pallon hallintaa että hän joutuu pelaamaan palloa kädellä. Huomaan, että erotuomari on sijoittunut pelaajan taakse eikä hänellä ole mitään mahdollisuutta huomata kädellä pelaamista. Nostan lippuni ylös ja heilutan sitä rikkeen merkiksi, (tässä vaiheessa myös kotijoukkueen maalivahti huutaa ”käsi käsi!”), jonka erotuomari huomaa ja viheltää pilliinsä. Avustaakseni häntä tilanteessa enemmän taputin oikealla kädelläni vasenta kättäni, jossa lippu on, jonka jälkeen näytin vapaapotkun suunnan. Kuulin, kuinka erotuomari sanoi pelaajille

”käsivirhe” näyttäen suunnan, jonka jälkeen pelaajat poistuvat tilanteesta protestoimatta, myös käsivirheen tehnyt pelaaja.

Pelin jälkeen juttelin kyseisestä tilanteesta katsomossa olleen kollegani kanssa, eikä hän ollut tajunnut mitä tilanteessa oli tapahtunut. Hänestä oli näyttänyt katsomoon siltä, että olin nostanut lipun ylös, pilli oli soinut ja näyttänyt sen jälkeen maata lipulla. Katsomoon vinkkini käsivirheestä ei ollut näkynyt ja taputuksen aikana lippuni ennen suunnannäyttöä oli ollut alaspäin.

Tässä tärkeä on huomioida, että vaikka katsomoon tilanne ei ollut selkeä, pelaajille viesti meni perille. Pelin hallitsevuuden kannalta onkin hyvä, että erotuomari ymmärsi merkinannon ja myös äänekkäästi sanoi siitä pelaajille, ja erityisesti rikkoneelle pelaajalle, ”käsivirhe”. Yhteistyössä saimme tehtyä vakuuttavan päätöksen, josta erotuomari kiittikin minua pelin jälkeen, sillä hän ei ollut nähnyt virhettä.

Kuten käytäntöteoriaosiossa tuli ilmi, myös kosketus toimii yhtenä vuorovaikutuksen aistina. Erotuomarit voivat hakea ymmärrystä pelaajilta taputtamalla heitä selkään tai olkapäälle, tai muulla pienellä kosketuksella. Goffmannin (1967) mukaan yleiset käytöstavat määräävät miten kaksi kehoa voi olla keskenään kontaktissa julkisissa tiloissa. Täten onkin tärkeä ymmärtää, että erotuomari koskettamalla pelaajaa luopuu omasta koskemattomuudestaan ja mahdollistaa pelaajien koskettamisen takaisin (Simmons 2010). Kuten aikaisemmin todettiin, koskettamisen katsotaankin luovan tasa-arvon kahden ihmisen välille (Valtonen 2013). Huomioitavaa on kuitenkin, että vaikka tilanne on ollut jokseenkin tasa-arvoinen ja tuttavallisempi, minulla on silti tilanteissa viimeinen sana ja kontrolli siitä, mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. Ohessa merkintä muistiosta, jossa kosketusta käytin välittämään päätöstäni.

Riketilanteessa vierasjoukkueen pelaaja (VjP) yritti selittää omaa käytöstään:

VjP: ”yritin pelata palloa”

Minä: ”joo tiedän, mutta pelasit vaarallisesti”

VjP: ”enkö saisi yrittää?”

Minä: ”saat mutta olet vastuussa teoistasi ja minä turvallisuudesta”

VjP: ”vahinko se silti oli”

Minä: ”tiedän tiedän sattuu niitä”

Keskustelun yhteydessä taputin häntä selkään kevyesti ymmärryksen merkiksi ja lopulta hymyilin jo rikkoneelle pelaajalle ja hänkin hymyili minulle takaisin kun lähdimme tilanteesta pois.

Vaikka edellisessä tilanteessa pelaaja on mokannut, on se minun luvallani osittain sallittua. Teen kuitenkin edellä mainitussa selväksi sen, että pelaajan on parempi olla kuitenkaan toistamatta samaa asiaa uudestaan.

Pelaajat voivat tulla myös koskettamaan erotuomaria, jos he hakevat ymmärrystä omalle teolleen tai selittävät että vahingossa tekivät jotain, jonka erotuomari on viheltänyt vapariksi.

Olin viheltänyt vaparin ja puhutellut kotijoukkueen hyökkääjää kovasta törmäyksestä maalivahdin kanssa. Hän sanoi ”yritin vain palloa, se oli vahinko” samalla koskettaen olkapäätäni nyökäten puhutteluuni. Kun aloimme liikkua pois tilanteesta, kosketin myös häntä selkään kevyesti sanoen ”Joo tiedän, mutta sinun pitää olla varovaisempi”, johon hän nyökkäsi matkalla pois tilanteesta.

Kosketusta voidaan käyttää siis johtajuudessa vahvistamaan jotain sanomaa, mikä halutaan tuoda esille vahvemmin. Kuten tiedämme jo Valtosen (2013) tutkimuksesta, keho on aistillinen tekijä, mikä ei ole pelkkä kuori vaan myös toimija, joka koskettaa, jota kosketetaan ja nauraa että itkee. Tätä toimijaa voidaan käyttää siis hyväksi kun halutamme vuorovaikutuksessa painottaa jotain sanomaa.

5.3 Ajan hallinta, rytmitys ja intensiteetti

Lämmittelimme erotuomari kollegani kanssa juoksemalla keskirajan tuntumassa. Pelin alkuun oli noin vartti jäljellä ja kolmas erotuomari ei ollut vielä saapunut paikalle. Menimme juttelemaan vierasjoukkueen valmentajan (VjV) kanssa pelin kulusta ja siihen liittyvistä toimenpiteistä, kunnes keskustelu siirtyi kolmanteen erotuomariin:

VjV: "Missä kolmas tuomari on?"

Minä: "Ei oo vielä tullut"

VJV: "Jahas"

Minä: "Pystymme tarvittaessa hoitamaan kyllä kahdestaankin ei huolta"

VjV: "Mielumminsitten te kahdestaan sillä teihin minä luotan, ootte tullut ajoissa"

Minä: "Joo katsomme miten käy, vihelletään tuossa viittä vaille joka tapauksessa"

VjV: "Joo selvä"

Tämän jälkeen lähdimme erotuomari kollegani kanssa kopeille takaisin vaihtamaan varusteitapeliä varten.

Kuten edellä olevasta otosta nähdään, ensivaikutelman ja uskottavuuden rakentuminen on yhteydessä siihen, miten erotuomari hallitsee ajan käyttöä. Erotuomarin yksi tärkeimmistä tehtävistä onkin hallita ajan käyttöä otteluissa ja valvoa, että sovittu peliaika pelataan mahdollisimman vähillä katkoilla ja että kokonaisuudessa peli olisi mahdollisimman sujuvaa. Ohessa aineistoa siitä, miten peliä edeltävät asiat voivat rakentaa johtajuutta ja miten ammattimaisuus näkyy omassa toiminnassa ennen peliä, sekä kuinka ennen peliä on vielä mahdollista rakentaa älyllistä johtajuutta ja oikeudenmukaisuutta rakentavalla keskustelulla.

Saavuin kentälle pelattavaan otteluun tuntia ennen ottelun alkuvihellystä. Molemmat avustavat erotuomarini saapuivat paikalle noin 5-10 minuuttia minun jälkeeni. Aloimme aluksi käydä läpi kuulumisia odotellessamme joukkueenjohtajien ja pöytäkirjan saapumista pukukoppiimme, samalla teimme vaihtoa siviili vaatteistamme erotuomarin varusteisiin.

Joukkueenjohtajat tulivat paikalle n. 40min ennen ottelun alkuvihellystä tuomaan meille ottelupallot ja pöytäkirjan. Tarkastelimme pöytäkirjaa läpi, totesin pöytäkirjan olevan asiallinen ja pyysin vielä molempia joukkueenjohtajia allekirjoittamaan pöytäkirjan. Tässä vaiheessa vierasjoukkueen joukkueenjohtaja (VJojo) aloitti keskustelun kanssani:

VJojo: "onko taklatessa aina pakko osua"?

Minä: "ei, sääntökirjan mukaan taklatessa ei ole aina pakko osua. Eikä pelaajaa pidä rangaista siitä, että hän omalla taidoillaan väistää taklauksen".

VJojo: "no miksi sitä ei sit ikinä vihelletä?"

Minä: "Minä en muista tuomareista osaa sanoa, mutta jos taklaus on vaarallinen tai edes holtiton niin mie kyllä vihellän"

VJojo: "hyvä homma, niin se pitääkin"

Tämän keskustelun jälkeen kättelin jojoja ja toivotin tsemppiä matsiin. Jojojen poistuttua kopista, aloimme avustavien kanssa valmistautua alkulämmittelyihin.

Alkulämmittelyssä juoksimme kolmikkona tarkastellen maalit ja niiden kunnon, sekä kävimme jutustamassa molempien joukkueiden valmentajia. Kotijoukkueen kohdalla moikkasin, ja toivotin tsemppiä matsiin samalla sanoen "viittä vaille vihellän kopeilla", johon hän vastasi "asia selvä". Tämän jälkeen juoksin vierasjoukkueen valmentajan (VV) luo, ojensin käteni ja kättelin häntä samalla pitäen katsekontaktin ja esitellen itseni nimeltä ja ottelun erotuomarina. Esittäytymisen jälkeen hän esitti kysymyksen minulle:

VV: "Meillä yhdeltä pelaajalta jäi shortsit ja pelisukat pois, haittaako jos hän pelaa mustilla pitkälahkeisilla?"

Minä: "Eikö teillä ole (punaisia) varasukkia?"

VV: "Ei tullut mukaan."

Tässä vaiheessa, myös kyseinen pelaaja (VP) liittyi keskusteluun mukaan.

VP: "Moi, eikö voikki näin pelata?"

Minä: "No ei mielellään, sulla ei ole siis sukkia?"

VP: "No ei ole."

Minä: "Teillähän on punaista teippiä? Teet siitä sellaisen kerroksen säärrien päälle. Ei me nyt estetä pelaamasta kuitenkaan."

VP: "Minä teen sellaisen."

Minä: "Sääntö numero 18, järjen käyttö sallittu (naurua)"

VV: ”(Naurua) Niinpä, kerrankin järkevät tuomarit!”

Minä: ”Viittä vaille vihellen sit kopeilla!”

Tämän jälkeen toivotin tsemppiä matsiin ja jatkoimme erotuomarikolmikon kanssa lämmittelyä ohjeistuksellani.

Ennen peliä rakennetut tilanteet onkin hyvä hoitaa ajan kanssa, ilman kiirettä. Tällaisessa kontekstissa, missä niin erotuomarilla kuin muilla toimijoilla on mahdollisuus keskustella ja rakentaa johtajuutta peliin älyllisesti, eikä ole kiire saada peliä kulkemaan, on hyvä puhua pelin hallinnollisista asioista, mistä ei voitaisi puhua pelin yhteydessä. Tällöin itse pelissä ei tarvitse näihin asioihin niin paljoa puuttua, ja peliin saadaan haluttu flow-tila, jossa koetaan kokemukset odotusten mukaisesti ja positiivinen kuva toiminnasta (Woermann & Rokka 2015).

Woermann ja Rokka (2015) tutkimuksessaan käsittelee ajan kulun merkitystä käytänteissä ja kokemuksena. He painottavat tutkimuksessaan oman kontekstinsa rakentuvan sosiaalisista käytänteistä, jotka ovat rutiininomaisia tapoja toimia. Heidän määrittäksensä mukaan aika käytäntöjen kokemuksessa rakentuu laahaamisena ja kiireenä, jotka voivat aiheuttavat negatiivista tunnetta ajan hallinnasta, joka taas voi aiheuttaa vihaa, epävarmuutta, tylsyyttä, stressiä ja epäoikeudenmukaisuutta tilanteissa, joissa on poikkeamia normaalista ajan kulusta.

Woermann ja Rokka (2015) väittävätkin, että optimaalinen ajan hallinta voi johtaa kokemuksen flow-tilaan, jossa henkilö unohtaa ajan kulumisen täydellisen kehon rutiinien ja sosiaalisen ympäristön yhteydessä toiminnan aikana. Heidän loppu yhteenvetonsa onkin, että huomioimalla laahaamisen ja kiireen aiheuttaman tyytymättömyyden, voidaan ajan kulumiseen puuttamalla vaikuttaa toiminnan kokemukseen mikä on tärkeässä roolissa positiivisessa kokemuksen tunteessa.

Erotuomareiden tulisikin siis välttää turhia pelikatkoja, jotta pelaajien kokemus pelistä pysyisi hyvänä ja negatiivinen odottelu jäisi mahdollisimman pieneksi. Erotuomarin on myös otettava huomioon, miten pelissä ajan kulumisen vaikuttaa päätöksenteon oikeudenmukaisuuden tunteeseen. Liiallinen kesto päätösteon välillä voi vaikuttaa pelaajista siltä, että erotuomari on lähtenyt mukaan huutoon tai ettei ole ollut varma päätöksestä.

Vierasjoukkueen pelaaja rikkoo sekavan näköisessä tilanteessa kotijoukkueen pelaajaa, mutta vihellyksessäni kestää. Rikehetkellä myös kotijoukkueen pelaajat huutavat ”hei!” vaatiessaan rikettä. Vihellän rikkeestä noin kolme-neljä sekunttia jäljessä, ja näytän kotijoukkueelle vaparia. Tähän vierasjoukkueen pelaaja huutaa ”älä ota huudosta!” ja toinen huutaa lisäksi ”arvallako sie vedät?!”.

Kuten aikaisemmin on tullut ilmi, Hockey (2009) kertoi rytmityksen ja ajoittamisen merkityksestä. Hockeyn näkemyksen mukaan rytmitys organisoii ja mukauttaa toimintojen sulavuutta ja on samalla yhtä aikaa toimintaa. Goodridgen (1999, 43) mukaan rytmi määrittää jaksottaisina energiavirtausten muutoksina kehon toiminnassa, jotka vaihtelevat lähinnä intensiteettitason mukaisesti.

Intensiteettitasolla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tasoa, jossa ihmisten toiminta määrittää intensiteetin. Jos ihmiset toimivat hätäisesti, ovat suuttuneita, kiihtyneitä tai toimivat aggressiivisesti, on heidän intensiteettitasonsa korkealla. Korkean intensiteettitason ihmiset toimivat enemmän tunneperäisesti, ja tekevät todennäköisemmin ylilyöntejä ajattelematta seuraamuksia. Matalan intensiteettitason ihmiset ovat taas rauhallisia, rationaalisia ja ajattelevat enemmän järkipäisesti. Matalan intensiteettitason ihmiset odottavat enemmän rauhallista ja keskustelevaa vuorovaikutusta heidän kanssaan.

Tämä ajatus rytmityksestä on erittäin tärkeässä roolissa erotuomarin toiminnassa. Erotuomarin on pystyttävä muuttamaan rytmiänsä vastaamaan pelin rytmitystä ja useasti nähdäänkin, että erotuomari rikkeen sattuessa muuttaa omaa rytmitystään tilanteesta riippuen kävelystä täyteen juoksuun. Tämä tulee jo aikaisemmissa muistiinpanoissa usein esille, mutta ohessa vielä, minkälaisina rytmityksinä toiminta näkyy.

Ennen pelin loppua, sattui tilanne jossa vierasjoukkueen pelaaja potkaisi kotijoukkueen pelaajaa rintaan yrittäessään potkaista palloa. Vihelsin tilanteesta heti vaparin kotijoukkueelle ja juoksin tapahtumapaikalle nopeasti estääkseni mahdolliset jälkikonfliktit. Pelaajat ottivat tilanteen kuitenkin rauhallisesti kun olin tullut seisomaan lähellä.

Vierasjoukkueen pelaajat pallottelevat keskiympyrässä ja itse kävelen tilanteen läheisyydessä. Yhtäkkiä vierasjoukkue menettää pallon hallinnan kotijoukkueelle ja kotijoukkue lähtee nopeasti hyökkäämään kohti vierasjoukkueen päätyä ja itse lopetan kävelyn ja aloitan juoksemisen pelin perässä. Tässä vaiheessa pallon menettänyt vierasjoukkueen pelaaja turhautuu pallon menetykseen ja taklaa pallon saanutta pelaajaa kaataen tämän. Vihellän kovasti pilliini, juoksen nopeasti paikalleja samalla hetkellä kun saavun paikalle vierasjoukkueen pelaaja ampaisee pystyyn seisomaan ja kääntyy minuun päin huutaen ”katso se aikaisempi rike!”. Menen hänen viereensä ja kädellä teen rauhoittavaa liikettä ”taputellen ilmaa” ja sanon hänelle ”rauhoitu ja anna minä teen päätökset täällä”. Pelaaja ei tuntunut reagoivan tähän mitenkään vaan poistui paikalta pois

Rangaistusalueella oli kovaa kamppailua pallosta hyökkäävän pelaajan ja puolustavan pelaajan välillä. Olin tilanteesta noin 5 metrin päässä, hyvin sijoittuneena. Yhtäkkiä hyökkäävä pelaaja kaatuu, ja puolustava pelaaja potkaisee pallon pois tilanteesta. Hyökkäävä pelaaja huutaa rangaistuspotkua, johon vastaan huutamalla ”Ylös! Pelataan!” samalla tehden terävän nostavan liikkeen kädelläni ja lähdin juoksemaan nopeasti pois tilanteesta pelin perään. Hyökkäävä pelaaja ei huutanut enempää tilanteessa.

Useasti myös keskustelemme erotuomarikollegoiden kanssa rytmityksestä eri tilanteissa.

Olin katsomassa peliä parin erotuomarikollegani kanssa ja keskustelimme pelin tilanteista. Yhtäkkiä kentällä pelaaja liukuu toista pelaajaa kohti suoran jaloin jalat polven korkeudella osuen toista pelaajaa polveen hirveällä vauhdilla. Ottelun erotuomari viheltää pilliinsä, ja lähtee kävelemään kohti rike paikkaa. Ottelu tuntuu seisovan, pelaajat jäävät paikalleen odottamaan mitä tapahtuu eikä erotuomari tunnu pitävän kiirettä. Lopulta hän pääsee kävelen rikapaikalle, nostaa punaisen kortin rikkovalle pelaajalle ja näyttää huollolle lupaa tulla kentälle. Erotuomarin toiminta tuntui älyttömän

flegmaattiselta ja hitaalta. Myös vieressäni olleet erotuomarit totesivat, ettei erotuomarilla ainakaan kiire ollut ja rytmitys jäi kokonaan puuttumaan.

Tarkastelimme omaa toimintaani pelissä videolta muutaman muun erotuomarin kanssa. Minulla oli hetki sitten loppunut kyseinen peli, ja kävimme hyviä kohtia pelistä läpi. Videon tilanteessa, kävelen lähellä pelitilannetta noin kymmenen metrin päästä tilanteesta jossa pallo on. Pelaaja lähtee juoksemaan laidassa pallon kanssa, kunnes vastapuolen pelaaja takkaa hänet liukumalla suoraan jaloille. Vihellän pilliini ja juoksen täysillä pelaajien luokse. Siinä vaiheessa kun pääsen pelaajien luokse, kampattu pelaaja nousee ylös ja kääntyy kamppaajaa kohti ja ottaa käsillä tätä rinnan kohdalta paidasta kiinni. Tässä vaiheessa olen tilanteessa vieressä, huudan pelaajille ”easy easy calm down!”, jolloin kyseinen pelaaja irrottaa otteen ja molemmat pelaajat kääntyvät pois tilanteesta. Pysäytimme videon, ja kouluttajana toiminut erotuomari kollegani sanoi, ”tässä näkyi hyvin kuinka rytmitys muuttui täysin kun tuli tarve muuttaa, hyvä!”.

Näistä edellä olevista muistiinpanoista voidaan nähdä, kuinka rytmitys on isossa roolissa kehollisessa johtajuudessa ja päätöksenteon myynnissä. Kuten Mellick ja muut (2005) toteavat, erotuomarin toiminnassa puuttumattomuus ja vähäinen reagointi voi välittyä pelaajille välinpitämättömyytenä. Samaa voidaan viedä myös työelämään, jos esimiehen toiminta ei vastaa rytmityksellä sitä tasoa, minkä sen oletetaan kyseisessä tilanteessa olevan voi se välittyä työntekijöille välinpitämättömyytenä.

Myös intensiteettitaso on vastattava sitä tasoa, millä pelaajat toimivat. Jos pelaajat huutavat ja kiroilevat tuomarille, joka rauhallisesti vain kehottaa peliä jatkamaan eikä puutu näihin huutoihin voi vaikuttaa välinpitämättömältä. Erotuomarin oletetaan johtavan peliä, ja johtaakseen peliä erotuomarin on saatava oma intensiteettitaso vastaamaan pelaajien intensiteettitasoa, mutta kuitenkin pidettävä toimintatapansa rauhallisena, selkeänä eikä näyttäisi suuttumista tai turhautumista. Ohessa pätkä, miten liian hätäinen toiminta voi olla haitallista kommunikoinnin selkeydessä.

Pelattiin peliä keskiympyrän seudulla, jossa kotijoukkueen pelaaja pelaa pallon laitaan josta syntyy hyvä hyökkäys. Tämän syötön jälkeen pelaaja sanoi minulle ”että ota sinäkin noi pienet kopautukset pois”, johon vastasin että ”eksie näe että hyvä hyöty ja ei siinä mittään rikettä ollut” samalla juosten kohti meneillään olevaa tapahtumapaikkaa. Tähän pelaaja selkäni takani totesi ”vittu sinuakin saatana”, johon reagoin viheltämällä pilliini nopeasti pari kertaa, käännyin ja näytin keltaisen kortin kyseiselle pelaajalle ja huusin samalla ”Nyt loppui tuollainen käytös!”. Pelaaja heilautti kättä ilmassa ja lähti pois tilanteesta kun aloin kirjoittamaan varoitusta ylös. Huomasin tässä vaiheessa, että muut kentällä olevat toimijat eivät olleet tajunneet mitä tapahtui, joten huusin kaikille ”tästä paikasta jatkuu epäsuorallavaparilla!”. Huomasin ihmetystä osan pelaajien ilmeistä, mutta jatkoimme peliä osoittamaltani paikalta. Myöhemmin juttelin kyseisestä tilanteesta avustavien erotuomareiden kanssa ja he eivät olleet myöskään tajunneet mitä tapahtui, koska he olivat seuranneet peliä mikä oli käynnissä noin 20 metrin päässä. Pillini ja esitykseni olivat heidän mielestään liian nopeita, että olisi tullut selväksi mitä tapahtuu. Pillikään ei kuulemma ollut kovin äänekäs. Kommunikointi oli ollut liian hätäinen.

Erotuomarin toiminnan pitää vastata omalla toiminnallaan siis pelin tasoa. Liian hätäinen toiminta ja ison roolin ottaminen rauhallisessa pelissä voi näyttää pelaajille itsevarmuuden puutteelta ja häiritsevältä (Kaissidis ja Anshel 1993). Erotuomarin onkin tärkeä pystyä lukemaan tilannetta ja mukauttamaan oma toimintansa vastaamaan sitä tasoa, mikä pelaajilla on kehittynyt.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa olen paneutunut siihen, että mitkä käytänteet rakentavat johtajuutta ja mistä osatekijöistä oikeudenmukaisuus muodostuu jalkapalloerotuomarin toiminnassa. Tämä edellä mainittu tutkimuskohde rakentuu ajatuksesta, jossa sellaiset sosiaaliset ilmiöt, kuten johtaminen ja oikeudenmukaisuus, rakentuvat suhteissa rakentuvana ilmiönä. Johtaminen ja oikeudenmukaisuus eivät ole siis yksilöllisen toimijansynnyttämiä, vaan ne ajatellaan rakentuvan sosiaalisessa ympäristössä vuorovaikutuksessa muiden tekijöiden kanssa. Kun nämä sosiaaliset tekijät otetaan huomioon, voidaan saavuttaa ymmärrys siitä, miten johtajuuden ja oikeudenmukaisuuden tunnetta voidaan lähteä parantamaan ja kehittämään erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa.

Tutkimuksessa tutkimuskontekstina toimii jalkapallo-ottelu, jossa on tarkasteltu autoetnografisesta näkökulmasta erotuomareiden toimintaa johtajuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Tarkastelu keskittyy siihen, miten erotuomarin ja muiden kontekstissa toimijoiden suhdetta rakennetaan ja ylläpidetään jatkuvasti uudelleen tilanne kohtaisesti. Johtajuus- ja oikeudenmukaisuussuhde erotuomarin ja muiden toimijoiden välillä nousee tutkimuksessa esille mielellisten ja kehollisten konstruktioiden yhteen kietoutumisena, jossa keholliset toiminnot tukevat puheellisesti rakennettuja toimintoja ja toisinpäin.

Kuten tutkimuksessa on tullut esille, jalkapallo-ottelun konteksti sisältää kahdenlaisia olosuhteita, pelin ulkopuoliset ja pelinaikaiset olosuhteet. Näiden kahden olosuhteiden tunnistaminen antaa mahdollisuuden nähdä tietynlaisia toimintatapoja erotuomarin toiminnassa, jotka vaikuttavat uudelleen rakennettavaan johtajuuden ja oikeudenmukaisuuden muodostumiseen jalkapallo-ottelussa. Pelinulkopuolisissa tilanteissa johtajuutta voidaan rakentaa älyllisesti ja muille haluttua johtajuuden kuvaa itsestä. Tällöin erotuomarilla on aikaa ja mahdollisuus keskustella muiden toimijoiden kanssa rauhassa ja syvällisesti, mikä taas pelin aikana ei ole mahdollista.

Tutkimuksessa havaitaan, että pelin aikainen johtajuuden ja oikeudenmukaisuuden kuva rakentuu voimakkaasti kehollisesta vuorovaikutuksesta ja päätöksen tekeminen harkinnanvaraisesti on rajattu tilanteeseen ja aikaan. Pelin aikana toimijat (mm. pelaajat) eivät ole valmiita tai halukkaita vastaanottamaan pitkiä informaatioviestejä,

vaan kommunikointimenetelmien pitää olla lyhyitä ja selkeitä sekä vastattava toimijoiden intensiteettitasoa. Toimijat voivat nähdä liiallisen passiivisuuden välinpitämättömyytenä tai kyvyttömyytenä toimia, kun taas liiallista tekemistä hätäilynä ja itsevarmuuden puutteena.

Oikeudenmukaisuus on noussut tässä tutkimuksessa erotuomarin johtajuuden kannalta tärkeimmäksi tekijäksi. Jos pelaajat eivät koe saavansa tasapuolista ja oikeudenmukaista kohtelua, he alkavat kyseenalaistamaan erotuomaria ja hakemaan vaihtoehtoisia tiedonlähteitä määrittääkseen päätöksentekijän oikeudenmukaisuuden. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat kokemukseni pelaajista, jotka selvästi ovat turhautuneet päätöksistäni, ja seuraavan tilaisuuden tullen kostaneet vastapuolen pelaajille. Kuten Lind ja van den Bos (2002) toteavat, kun ihmiset ovat epävarmoja tilanteen oikeudenmukaisuudesta, he käyttävät vastikkeita lieventääkseen tilanteen epävarmuutta (esim. oman käden oikeutta).

Vuorovaikutuksen merkitys on toinen merkittävämmistä huomioista, mitä nousi esille tutkimuksen aikana. Huomioitavaa on, että oikeudenmukaisuuden tunteen kannalta ei välttämättä oikea päätös ole tarpeen, vaan se miten päätös tuodaan esille ja ”myydään”. Oikeudenmukaisuuden tunnetta pelaajien keskuudessa voidaan parantaa myymällä päätökset itsevarmasti, pitämällä yllä selkeää vuorovaikutusta pelaajien kanssa ja rauhallisesta toiminnalla. Kuten tuloksissa tulee esille, erotuomarin tulee toimia selkeästi, kommunikoida isoilla näytöillä ja tuottaa tasapuolista kuvaa kaikille toimijoille luodakseen oikeudenmukaisuuden tunnetta ja sitä kautta johtajuutta jalkapallo-ottelussa. Erotuomareilta odotetaan itseluottamusta ollakseen vakuuttavia ja tehokkaita päätöksenteon aikana.

Tutkimuksessani on noussut esille monta tapaa johtaa pelaajia ja peliä, mutta erityisesti pelaajien kohtaaminen on noussut tärkeäksi tekijäksi. Kuten huomataan, taidokas kommunikointi päätöksenteossa rakentuu rikkovan pelaajan huomion saamisella ja interaktion ylinäyttelemisellä, jossa voidaan laajalla repertuaarilla heijastaa itsevarmuutta. Vuorovaikutus ja miten se esitetään, on siis tärkeässä osassa oikeudenmukaisuutta ja johtajuutta.

Erotuomarit joutuvat pelin aikana keskustelemaan monella eri intensiteettitasolla pelaajien kesken rakentaakseen uskottavuutta. Erotuomarina joutuu usein päättämään,

keskusteleeko pelin kuluessa pelaajille, vai katkaiseeko pelin puhutellakseen pelaajia huomiota herättävästi. Keskustelu voi rakentua täten erillään juoksusta tai jopa pelikatkon aikana.

Tutkimuksessani on keskusteltu paljon kommunikoinnin merkityksestä oikeudenmukaisuuteen ja johtajuuteen. Kommunikoinnin välineistä tärkeimmäksi työkaluksi on noussut pilli ja sen käyttö. Hyvän pillin käytön katsotaan olevan perusvaatimuksena taitavan erotuomarin kommunikoinnin käytänteenä. Pillin käyttäminen itsessään sisältyy nonverbaaliseen viestintään ja sitä käyttämällä erotuomari voi esittää omat tunteuksensa ja päätöksensä muille ottelun toimijoille.

Pillin käytössä on kuitenkin huomioitava, että se myös on ensimmäinen tarkastelun kohde, jota pelaajat tarkkailevat erotuomarin toiminnassa ja mikä voi paljastaa erotuomarin tunne- ja aktiivisuudentilan. Täten liiallinen pillin käyttö ja epäselvät vihellykset voivat vaikuttaa hätäilemisenä, mikä voi vaikuttaa negatiivisesti erotuomarin toimintaan.

Erotuomareilla on muitakin elementtejä käytettävissä, joilla he voivat olla vuorovaikutuksessa pelaajien kanssa kuin pelkkä pilli. Avustavilla erotuomareilla on mahdollisuus lipuilla ja aktiivisella toiminnalla olla mukana rakentamassa yhteistyössä johtajuutta. Sujuva yhteistyö erotuomareiden kesken näyttäytyykin pelaajille ammattimaisena toimintana.

Yhtenä vuorovaikutusta välittävänä keinona tutkimuksessani on noussut esille kosketus. Tutkimuksissa on huomattu, että erotuomarit voivat hakea ymmärrystä pelaajilta taputtamalla heitä selkään tai olkapäälle, tai muulla pienellä kosketuksella. Omissa muistiinpanoissani on tullut ilmi, miten koskettamalla pelaajaa erotuomari voi hakea hyväksyntää omalle päätökselleen tai vahvistaakseen myytyä päätöstä oikeana. Huomioitavaa on kuitenkin, että koskettamalla pelaajaa erotuomari antaa luvan pelaajan koskettaa myös tasa-arvoisesti itseään.

Lopuksi tuloksissa nousi esille ajan hallinta, rytmitys ja jo aikaisemmin mainittu intensiteettitaso. Ajan hallinta kuuluukin erotuomarin yhdeksi tärkeimmäksi tehtäväksi, ja pelin johtamisen kannalta on tärkeä huomioida, miten pelaajien kokemus pelin sujuvuudesta vaikuttaa pelin nautittavuuteen. Kuten Woermann ja Rokka (2015) toteavatkin, että jos ajankulumisessa on poikkeuksia normaalista, voi aika käytäntöjen

kokemuksena tuntua negatiivisena ja aiheuttaa vihaa, epävarmuutta, stressiä ja epäoikeudenmukaisuutta. Optimaalisella ajan hallinnalla, eli tutkimuskontekstissa sujuvalla pelillä, voidaan välttyä pelaajien negatiivisilta tunnetasoilta.

Rytmitys erotuomarin toiminnassa auttaa erotuomareita hallitsemaan peliä ja pysymään pelissä samalla intensiteettitasolla kuin pelaajat. Kuten tulososiossa on tullut ilmi, hallitsemalla rytmitystä erotuomari mahdollistaa tilanteiden lähellä toimimisen ja parhaan mahdollisen tavan olla pelissä mukana tarpeen vaatiessa. Tuloksista ilmenee, että jos erotuomari ei rytmitä omaa toimintaansa vastaamaan peliä hän voi joutua tilanteisiin, jossa hän on liian kaukana tilanteista kun jotakin tapahtuu, tai hänen toimintansa saattaa näyttää välinpitämättömältä muiden toimijoiden kesken.

Viimeisenä huomioitavana asiana hyvän johtajuuden kannalta on oman toiminnan muuttaminen vastaamaan muiden toimijoiden intensiteettitasoa. Ymmärtämällä, että pelaajien intensiteettitaso voi nousta todella kovaksi, voidaan ennaltaehkäistä pelaajien tekemiä ylilyöntejä. Erotuomarin onkin tärkeä osata lukea pelaajien toimintaa, ennen kuin he toteuttavat ylilyöntejä.

Tämän tutkimuksen erikoisuutena on se, että miten sellaisessa sosiaalisessa ympäristössä, jossa kontekstina toimii jalkapallo-ottelu, voi johtajuus ja oikeudenmukaisuus rakentua pelin aikaisissa tilanteissa ja pelin ulkopuolisissa tilanteissa kehollisesti ja mielellisesti. Kun verrataan tätä ajatusta tavanomaiseen toimistotyöhön, jossa ei ole olosuhteita joissa rakentuisi ilmiöt paikallisille toimijoille, huomataan että ihmisillä jää tunnistamatta oman toimintansa yhteys organisaation muihin toimijoihin. Tällöin toiminta on ikään kuin jatkuvasti pelin ulkopuolisessa tilanteessa. Organisaatiotoiminnassa pitäisikin ottaa huomioon kyseinen näkökohta, sillä niin urheilukontekstissa kuin organisaatiotoiminnassa vastakkain asettuvat toimintaan valmistautuminen ja aktiivinen toiminta (suunnitelma vs. toteutus).

Koska johtajuus on tässä tutkimuksessa teoretisoitu suhteissa rakentuvana ilmiönä, jossa sosiaalisessa tilanteissa toimivien on hyväksyttävä tietynlainen johtajuus, voidaan samalla näyttää miten joissakin tapauksissa myös kontekstin ulkopuoliselta kovalta näyttävä johtajuus voi olla kontekstiin kuuluvaa ja sopivaa. Tästä voidaan päätellä, että johtajuus ei ole tasapaksua ja yksitoikkoista, vaan se määrittyy kontekstin

ja sosiaalisen tilanteen mukaisesti. Tietynlaisissa tilanteissa olevat toimijat hyväksyvät siis siinä esiintyvän johtajuuden, vaikka se voisi ulkopuolisin silmin näyttää raa'alta.

Ymmärtämällä käsitys johtajuudesta muuttuvana tekijänä ja tilannesidonnaisena, voidaan eri työyhteisöissä määrittää, että minkälaiset johtajuuskäytänteet ovat hyväksyttäviä. Hyväksytyjen johtajuuskäytäntöjen käsittäminen antaa mahdollisuuden työyhteisöissä, ja erityisesti esimiehillä, muokata omia toimintatapojaan vastaamaan sitä tasoa mitä odotetaan tehtävien suorittamisen kannalta. On myös tärkeää hahmottaa hyväksytyt johtajuuskäytänteet, jotta osataan välttää negatiivista toimintaa.

Raa'alta näyttävä johtaminen voi siis olla tietynlaisissa tilanteissa hyväksyttävää, esimerkiksi kiireessä, hätätilanteissa tai järjestyksen ylläpitämisessä, jos toiminnassa ei ole aikaa harkinnanvaraisuudelle. On tärkeä kuitenkin käsittää johtajuus muuttuvana tekijänä, jota pitää jatkuvasti uudelleen rakentaa, jotta saadaan toiminta vastaamaan siinä olevia odotusarvoja. Odotusarvot ovat alati muuttuvia, eikä yhtä tapaa johtaa ole. Esimerkiksi sairaalan hätäyksikössä kontrolli voi rakentua siitä, miten johtava lääkäri ohjaa yksikön toiminnan etenemistä. Silloin kun toiminta etenee suunnitelman mukaisesti, johtava lääkäri vetäytyy taaemmaksi tilanteesta ja puuttuu vasta sitten toiminnan kulkuun, kun ongelmia syntyy, ohjatakseen toimintaa haluttuun suuntaan.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä siitä, miten kaikkien toimijoiden yhteistyössä rakentuu johtajuus ja oikeudenmukaisuus. Liike-elämässä voidaan tehdä suunnitelmia toiminnan eteenpäin viemiseksi, mutta toteutusvaiheessa toiminta saattaa muuttua keholliseksi toiminnaksi, jossa harkinnanvaraisuudelle ei välttämättä jää aikaa. Tällöin on tärkeä ymmärtää, että selkeä kommunikointi, jossa kehollisuus on mukana viestinnässä, ja yhteistyö eri toimijoiden kesken auttaa johtamaan tilannetta haluttuun suuntaan.

Edellisessä kappaleessa mainittu kontekstuaalisen toiminnan olosuhde voi tulla esille esimerkiksi palokunnan pelastustoiminnassa tai armeijan taistelukoulutuksessa, jossa johtajilla on aktiivisen toiminnan aikana rajoitettu kontrolli tapahtumista. Suunnittelutyö aktiivisesta toiminnasta on toteutettu aikaisemmin, jotta aktiivisen toiminnan aikana kehollisella toiminnalla voidaan kommunikoida nopeasti ja välittää viestejä lyhyemmin.

Kehollinen toiminta voi olla myös haitallista johtajuudelle. Kontekstista riippuen, vääränlainen kehollinen toiminta voidaan kokea välinpitämättömyytenä, itsevarmuuden puutteena tai kokemattomuutena. Kehollinen toiminta paljastaa helposti myös henkilön vireystilan, joka voi aiheuttaa negatiivisia tunteita muissa toimijoissa.

Jatkotutkimukseksi ehdottaisin tutkimusta sukupuoliroolien vaikuttavuudesta johtajuuden ja oikeudenmukaisuuden rakentumiseen kehollisesti. Tutkimuksessani tutkimuskohteena on hyvin maskuliininen laji, jossa kehollisuudella (esim. fyysisellä koolla ja atleettisuudella) on tutkimuksessani merkitystä. Kuluvien kausien aikana olen pääsääntöisesti kuitenkin tuomaroinut vain miesten pelejä, lukuun ottamatta muutamaa naisten peliä, joten on mahdotonta sanoa miten sukupuolirooli voisi vaikuttaa kehollisesti johtajuuden rakentumisessa. Sekin, että olen isokokoinen mies, rajaa autoetnografisessa tutkimusta mahdollisuutta tarkastella sukupuolen vaikutusta keholliseen johtajuuteen.

Edellä mainitun jatkotutkimuskohteen tarkastelu voisi antaa selvyyttä siitä, miten maskuliinisilla aloilla (esim. palo- ja pelastus, poliisi ja armeija) sukupuoli vaikuttaa keholliseen toimintaan. Tarkastelun kohteena voisi olla myös, miten kehollinen toiminta eroaa maskuliinisilla aloilla verrattuna feminiinisiin aloihin, jotta voitaisiin saada selvyyttä siitä, miten erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa kehollisuus näkyy.

7. LÄHDELUETTELO

Aaltio, I. & Huang, J. 2007. Women managers' careers in information technology in China: High flyers with emotional costs? *Journal of Organizational Change* 20(2):227–244.

Alexander, B. K. 2000. Skin flint (or, The garbage man's kid): A generative autobiographical performance based on Tami Spry's Tattoo stories. *Text and Performance Quarterly* 20:97-114.

Allen C., J. 2008. Running the routes together: Corunning and knowledge in action. *Journal of Contemporary Ethnography* 37(1):38–61.

Anderson, L. 2006. Analytic Autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 35(4):373-393.

Argyle, M. 1996. *Bodily communication*. London: Routledge.

Atkinson, P. 1997. Narrative turn or blind alley? *Qualitative Health Research* 7:325-344.

Baer, A. 1990. Game Control. *Referee* 15(10):66-7.

Bar-Eli, M., Levy-Kolker, L., Pie, J. S., & Tenenbaum, G., 1995. A crisis-related analysis of perceived referees' behavior in competition. *Journal of Applied Sport Psychology* 7(1):63-80.

Barnes, B. 2001. Practice as collective action. Schatzki, T., Cetina, K. & von Savigny, E. *The Practice Turn in Contemporary Theory*. London: Routledge 25-36.

Bathurst, R. & Cain, T. 2013. Embodied leadership: The aesthetics of gesture. *Leadership* 9(3):358–377.

Bathurst, R. & Ladkin, D. 2012. Performing Leadership: Observations from the World of Music. *Administrative Sciences* 2(1):99– 119.

Behar, R. 1997. *The vulnerable observer: Anthropology that breaks your heart*. Boston: Beacon.

Bourdieu, P. 1977. *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bourdieu, P. & Thompson, J. B. 1991. *Language and symbolic power*. Harvard University Press.

Bull, P. 2002. *Communication under the microscope: The theory and practice of microanalysis*. New York, US: Routledge.

- Chang, H. 2008. *Autoethnography as method*. University of Utah: Left Coast Press, Inc.
- Clifford, J., and Marcus, G. E. eds. 1986. *Writing culture: The poetics and politics of ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Coffey, A. 1999. *The ethnographic self. Fieldwork and the representation of identity*. London: Sage.
- Collina, P. 2003. *The rules of the game*. Pan Macmillan.
- Conlon, D. E., Meyer, C. J., & Nowakowski, J. M. 2005. How does organizational justice affect performance, withdrawal, and counterproductive behaviour? In J. Greenberg & J. A. Colquitt (Eds.), *Handbook of Organizational Justice*. New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates. 301-328
- Conquergood, D. 1991. Rethinking ethnography: Towards a critical cultural politics. *Communication Monographs* 58:179-194.
- Cunliffe, A., L. 2008. Orientations to social constructionism: Relationally responsive social constructionism and its implications for knowledge and learning. *Management Learning* 39(2):123–139.
- Day, D. V., Gronn, P., & Salas, E. 2004. Leadership capacity in teams. *The Leadership Quarterly* 15(6):857–880.
- Day, D. V., Gordon, S. & Fink, C. 2012. The sporting life: Exploring organizations through the lens of sport. *The Academy of Management Annals* 6(1):397–433.
- DeVault, M. 1997. Personal writing in social research. In R. Hertz (Ed.), *Reflexivity and voice*. Thousand Oaks CA, Sage 216-228.
- Duncan, M. 2004. Autoethnography: Critical appreciation of an emerging art. *International Journal of Qualitative Methods* 3(4).
- Ellis, C. 2000. Creating criteria: An ethnographic short story. *Qualitative Inquiry* 6(2):273-277.
- Ellis, C. & Bochner A. P. 2000. Autoethnography, personal narrative, reflexivity. Researcher as subject. In *Handbook of qualitative research*, ed. N. Denzin and Y.S. Lincoln. Thousands Oaks CA, Sage 733–68.

- Emerson, R. M., Fretz, R. I., & Shaw, L. L. 1995. *Writing ethnographic fieldnotes*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Eriksson, P. & Kovalainen, A. 2008. *Qualitative methods in business research*. Sage Publications Ltd.: Lontoo.
- Ettorre, E. 2005. Gender, older female bodies and autoethnography: Finding my feminist voice by telling my illness story. *Women's Studies International Forum* 28:535-546.
- FIFA 2015. *Year 2015 Official Rules Series: Soccer*. London: Roundhouse Publishing.
- Fletcher, J. 2004 The paradox of postheroic leadership: An essay on gender, power, and transformational change. *The Leadership Quarterly* 15(5):647–661.
- Folkesson, P., Nyberg C., Archer T. & Norlander T. 2002. Soccer referees' experience of threat and aggression: Effects of age, experience, and life orientation on outcome of coping strategy. *Aggressive Behaviour* 28(4):317-327.
- Gherardi, S. 2009. Introduction to the special issue – the critical power of the “practice lens”. *Management Learning* 40(2):115–128.
- Gherardi, S., Meriläinen, S., Strati, A. & Valtonen, A. 2013. Editors' introduction: A practice-based view on the body, senses and knowing in organization. *Scandinavian Journal of Management* 29(4):333–337.
- Goffman, E. 1967. *Interaction ritual: Essays in face-to-face behavior*. Garden City, NY: Doubleday.
- Goodridge, J. 1999. *Rhythm and Timing of Movement in Performance*. London: Jessica Kingsley.
- Grumet, G.W. 1999. Eye contact the core of interpersonal relatedness. In L.K. Guerrero, J.A. DeVito & M.L. Hecht (Eds.), *The nonverbal communication reader: Classic and contemporary readings* (2nd Edition). Illinois, Waveland Press Inc 62-73.
- Hansen, H., Ropo, A. & Sauer, E. 2007. Aesthetic leadership. *The Leadership Quarterly* 18(6):544–560.
- Hockey, J. 2009. ‘Switch on’: sensory work in the infantry. *Work, Employment & Society* 23:477-493.

- Hockey, J. & Allen C. J. 2007. Grasping the phenomenology of sporting bodies. *International Review of the Sociology of sport* 42(2):115–131.
- Holt, N. L. 2001. Beyond technical reflection: Demonstrating the modification of teaching behaviors using three levels of reflection. *Avante* 7(2):66-76.
- Hosking, D. M. 1988. Organizing, leadership and skilful process. *Journal of Management Studies* 25(2):147–166.
- Hosking, D. M. 2011. Telling tales of relations: Appreciating relational constructionism. *Organization Studies* 32(1):47–65.
- Howes, D. 2006. *Sensual relations. Engaging the senses in culture and social theory.* Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Kaissidis, A. & Anshel, M. 1993. Sources and intensity of acute stress in adolescent and adult Australian basketball referees: A preliminary study. *The Australian Journal of Science and Medicine in Sport* 25(3):97-103.
- Ladkin, D. 2008. Leading beautifully: How mastery, congruence and form create the aesthetic of embodied leadership practice. *The Leadership Quarterly* 19(1):31–41.
- Ladkin, D. 2013. From perception to flesh: A phenomenological account of the felt experience of leadership. *Leadership* 9(3):320–334.
- Langellier, K. 1999. Personal narrative, performance, performativity: Two or three things I know for sure. *Text and Performance Quarterly* 19:125-144.
- Langellier, K. & Peterson, E. E. 1992. Spinstorying: An analysis of women storytelling. In E. C. Fine & J. H. Speer (Eds.), *Performance, culture, and identity.* New York, Praeger 157-180.
- Laslett, B. 1999. Personal narratives as sociology. *Contemporary Sociology* 28(4):391-401.
- Leder, D. 1990. *The Absent Body.* Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Lederman, R. 1990. Pretexts for ethnography: On reading fieldnotes. In R. Sanjek (Ed.), *Fieldnotes.* Ithaca NY, Cornell University Press 71-91.
- Lefebvre, H. 1991. *The Production of Social Space, 2nd Edition.* Translated by D. Nicholson-Smith. Malden, MA: Blackwell.

- Lind, E. A. 2001. Fairness heuristic theory: Justice judgments as pivotal cognitions in organizational relations. In J. S. Greenberg & R. Cropanzano (Eds.), *Advances in Organizational Justice*, California, Stanford 56-88.
- Lind, E. A., Kray, L. & Thompson, L. 2001. Primacy Effects in Justice Judgements: Testing Predictions from Fairness Heuristic Theory. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 85(2):189-210.
- Lind, E. A. & van den Bos, K. 2002. When fairness works: Toward a general theory of uncertainty management. In B. M. Staw & R. M. Kramer (Eds.), *Research in Organizational Behavior*. Greenwich CT, JAI Press 181-223.
- Madison, D. 1993. "That was my occupation": Oral narrative, performance, and Black feminist thought. *Text and Performance Quarterly* 13:213-232.
- Markuksela, V. 2013. "Aisti kuin kala". *Etnografia vetouistelun veljeskunnan kilpailukäytännöstä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Mauss M. 1973. Techniques of the body. *Economy and Society*, 2:70-88.
- Mayan, M. J. 2001. *An introduction to qualitative methods*. Edmonton, AB, Qual Institute Press.
- McColl-Kennedy, J. R. & Sparks, B. A. 2003. Application of fairness theory to service failure and service recovery. *Journal of Service Research* 5(3):251-266.
- Melina, L. R. 2013. Introduction. *The Embodiment of Leadership*, Melina, Lois Ruskai – Burgess, Gloria J. – Falkman, Lena Lid – Marturano, Antonio. Jossey-Bass, San Francisco, CA 13-17.
- Mellick, M. C., Fleming, S., Bull, P. & Laugharne, E. J. 2005. Identifying Best Practice for Referee Decision Communication in Association and Rugby Union Football. *Football Studies* 8(1).
- Mills, C. W. 1959. *The sociological imagination*. New York: Oxford University Press.
- Minister, K. 1991. A feminist frame for the oral history interview. In S. B. Gluck & D. Patai (Eds.), *Women's words: The feminist practice of oral history*. New York, Routledge Kegan Paul 27-41.

- Moisander, J. & Valtonen A. 2006. *Qualitative marketing research: A cultural approach*. London: Sage.
- Morse, J. M. & Richards, L. 2002. *Readme first for a user's guide to qualitative methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Muncey, T. 2005. Doing autoethnography. *International Journal of Qualitative Methods*, 4(1).
- Ospina, S. & Uhl-Bien, M. 2012. Exploring the competing bases for legitimacy in contemporary leadership studies. *Advancing Relational Leadership Research: A dialogue among perspectives*, Uhl-Bien, Mary – Ospina, Sonia. A Volume in *Leadership Horizons*, Information Age Publishing Inc., Charlotte, NC 1-40.
- Ottenberg, S. 1990. Thirty years of fieldnotes: Changing relationships to the text. In R. Sanjek (Ed.), *Fieldnotes*. Ithaca, NY, Cornell University Press 139-160.
- Parviainen, J. 2006. *Meduusan liike: Mobiiliajan tiedonmuodostuksen filosofiaa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Pelias, R. J. 1999. *Writing performance: Poeticizing the researcher's body*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Pullen, A. & Vacchani, S. 2013. The materiality of leadership. *Leadership* 9(3):315–319.
- Reckwitz, A. 2002. Toward a theory of Social practices: A development in culturalist theorizing. *European Journal of Social Theory* 5(2):243-263.
- Reed-Danahay, D. 1997. *Auto/ethnography: Rewriting the self and the social*. Oxford, Berg.
- Rodriguez, N. & Ryave, A. 2002. *Systematic self-observation*. CA: Sage: Thousand Oaks.
- Ropo, A. & Parviainen, J. 2001. Leadership and bodily knowledge in expert organizations: epistemological rethinking. *Scandinavian Journal of Management* 17(1):1–18.
- Ropo, A. & Sauer, E. 2008. Dances of leadership: Bridging theory and practice through an aesthetic approach. *Journal of Management & Organization* 14(5):560–572.
- Ropo, A., Sauer, E. & Salovaara, P. 2013. Embodiment of leadership through material place. *Leadership* 9(3):378—395.
- Rose, G. 1993. *Feminism and Geography*. Cambridge, Polity.

- Ryömä, A. 2015. Mielelliset ja keholliset johtajuusprosessit yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä kietomassa – empiirinen tarkastelu jääkiekkjoukkueen kontekstissa. Turun kauppakorkeakoulu.
- Schatzki, T. 1996. *Social practices: A Wittgensteinian approach to human activity and the social*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Schatzki, T. 2002. *The site of the social*. Pennsylvania. The Pennsylvania State, University Press.
- Schatzki, T. 2005. Peripheral vision: The sites of organizations. *Organization Studies* 26(3):465–84.
- Schatzki, T., Knorr-Cetina, K. & Savigny, E. 2001. *Practice turn in contemporary theory*. Florence: Routledge.
- Shapiro, D. L. & Kirkman, B. L. 2001. Anticipatory injustice: The consequences of expecting injustice in the workplace. In J. Greenberg & R. Cropanzano (Eds.), *Advances in Organizational Justice*. Stanford CA, Stanford University Press 152-178.
- Sheets-Johnstone, M. 2009. *The corporeal turn: An interdisciplinary reader*. Imprint Academic, Exeter, UK.
- Shilling, C. 2003. *The Body and Social Theory*. London, Sage.
- Shilling, C. 2007. 'Sociology and the Body: Classical Traditions and New Agendas', in C. Shilling (ed.), *Embodying Sociology: Retrospect, Progress and Prospects*. Oxford: Blackwell, *Sociological Review* 1-18.
- Simmons, P. 2006. Tackling abuse of officials: Attitudes and communication skills of experienced football referees. Paper presented to the Australia and New Zealand Communication Association conference, Adelaide, July.
- Simmons, P. 2007. Fair call: Player perceptions of justice in football referee communication. Paper presented at the Australian and New Zealand Communication Association Conference. Melbourne University, Melbourne, Australia.
- Simmons, P. 2010. Communicative displays as fairness heuristics: Strategic football referee communication. *Australian Journal of Communication* 37(1):75-94.

- Skarlicki, D. P. & Latham, G. P. 2005. How can training be used to foster organizational justice? In J. Greenberg & J.A. Colquitt (Eds.), *Handbook of Organizational Justice*. New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates 499-524.
- Smeltzer L., Waltman J. & Leonard D. 1999. Promemics and haptics in managerial communication. In L.K. Guerrero, J.A. DeVito & M.L. Hecht (Eds.), *The nonverbal communication reader: Classic and contemporary readings* (2nd Edition). Illinois, Waveland Press Inc 91-184.
- Sparkes, A. C. 1996. The fatal flaw: A narrative of the fragile body-self. *Qualitative Inquiry* 2(4):463-494.
- Sparkes, A. C. 2000. Autoethnography and narratives of self: Reflections on criteria in action. *Sociology of Sport Journal* 17:21-43.
- Sparkes, A. C. 2002. Autoethnography: Self-indulgence or something more? In A. P. Bochner & C. Ellis (Eds.), *Ethnographically speaking*. Walnut Creek CA, AltaMira 209-232.
- Stivers, C. 1993. Reflections on the role of personal narrative in social science. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 18(2):408-425.
- Strati, A. 2007. Sensible knowledge and practice-based learning. *Management Learning* 38(1):61—77.
- Spry, T. 2001. *Performing Autoethnography: An Embodied Methodological Praxis*. *Qualitative Inquiry* 7(6):706-732.
- Taylor, C. 1985. 'Self-interpreting Animals', in *Human Agency and Language, Philosophical Papers 1*, Cambridge, CUP 45–76
- Tepper, B. J., Eisenbach, R. J., Kirby, S. L. & Potter, P. W. 1998. Test of a Justice-Based Model of Subordinates' resistance to Downward Influence Attempts. *Group and Organization Management* 23(2):144-160.
- Thatcher, J. 2005. Stress, challenge, and impression management among sports officials. *Sport & Exercise Psychology Review* 1(1):26-35.
- Valtonen, A. 2013. Height matters: practicing consumer agency, gender, and body politics, *Consumption Markets & Culture* 16(2):196-221.

- Valtonen, A., Markuksela, V. & Moisander, J. 2010. Sensory Ethnography in Consumer Research. *International Journal of Consumer Studies* 34(4):375–380.
- Van den Bos, K. 2005. What is responsible for the fair process effect? In J. Greenberg & J. A. Colquitt (Eds.), *Handbook of Organizational Justice*. New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates 273-300.
- Van den Bos, K., Vermunt, R. & Wilke, H. A 1996. The consistency rule and the voice effect: the influence of expectations on procedural fairness judgements and performance. *European Journal of Social Psychology* 26:411-428.
- Wagner, H. & Lee, V. 1999. Facial behaviour alone and in the presence of others. In P. Philippot, R.S. Feldman & E.J. Coats (Eds.), *The social context of nonverbal behaviour*. Cambridge, Cambridge University Press 86-262.
- Wall, S. 2008. Easier Said than Done: Writing An Autoethnography. *International Journal of Qualitative methods* 7(1):38-53.
- Wallendorf, M. and Brucks, M. 1993. Introspection in consumer research: Implementation and implications. *Journal of Consumer Research* 20:339–59.
- Waskul, D. and Vannini, P. 2006. 'Introduction: The Body in Symbolic Interaction', in D. Waskul and P. Vannini (eds), *Body/Embodiment: Symbolic Interaction and the Sociology of the Body*. Aldershot, Ashgate 1-18.
- Weinberg, R. & Richardson, P. 1990. *Psychology of officiating*. Champaign, Ill: Leisure Press.
- Woermann, N. & Rokka, J. 2015. Timeflow: How consumption practices shape consumers' temporal experiences. *Journal of Consumer Research* 41:1-23.
- Wolfson, S. & Neave, N. 2007. Coping under pressure: cognitive strategies for maintaining confidence among soccer referees. *Journal of Sport Behavior* 30(2):232-247.
- Wood, M. 2005. The fallacy of misplaced leadership. *Journal of Management Studies* 42(6):1101–1121.
- Yanow, D. 2000. Seeing organizational learning: A 'cultural' view. *Organization* 7(2):247—268.